

Ljubljanski ZVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. I.

V Ljubljani, dne 1. prosinca 1897.

Leto XVII.

Delavčeva pesem o premogu.

Globočje in globočje dol v prepad . . .
Bojiš li vožnje se pod zemljo čudne,
Ko peljal bi v vodnjak se, bratec moj?
Kaj, če utrga se železna vrv?
In vse to pade z viška zdaj tja dol,
Globoko več sto metrov . . . Ni to šala!
Otročje misli in otročji strah!
Kaj ne, tovariš? Kdor se rad boji,
Pod zemljo tá ne hodi kruha iskat . . .
Na dnu. Na vse strani gredo hodniki
Ko rovi krtovi. In delavci
Ko krti črni se razhajamo.
Temnejša in tesnejša pot čim bolj.
Soparno je in dihaš tukaj težko.
Vročina raste . . . Bližamo se peklu?
Da, pekel tu je nekaternikom;
Hudó se pokorijo v njem za greh,
Da hočejo živeti in pa jesti . . .
Brlijo lučke blede v zágati,
Ko vešče po močvirju ti migljajo . . .
V polmraku pa se gnetejo možje
Do pasa nagi, mladi, žilavi,
In kopljejo in izkopavajo
In ga vzdigavajo iz temnih jam —
Zaklad podzemski, »črni diamant« . . .
Kdaj pač si zelenelo, drevje ti,
In kdaj cvetelo — kdo nam to pove?
In kdo bi vedel zdaj imena tebi?
A isto solnce, kakor naše dni,
To isto solnce gredo ti je debela,
In isto solnce ti poljubovalo

Košate glave, vrhe bujnorasle;
 In isto solnce barvalo ti listje
 In naše solnce barvalo ti sad . . .
 A v senci tvoji hladni tiste dni
 Počival ni še delavec od truda;
 Ob deblu tvojem slonel ni pastir,
 Da piskal bi na piščal tenko svojo;
 Na klopi pod zeleno strehoj tvojoj
 Sedelo ni zamišljeno še dèkle
 In pelo pesem o ljubezni mladi.
 Pod taboj človek mislil ni še misli
 Velikih, mučnih svojih in globokih;
 Uganke bitja večne ni rešaval.
 A človek tudi ni moril človeka . . .
 Pač mnog vihar drevil je preko tebe
 Divjal ob tebi, lomil veje tvoje . . .
 In vekov te pokopal je vihar!
 Globoko v zemlji zdaj leže ti debela
 Po grobih iskritih tisoč, tisoč let.
 Okamenele, puste mumije,
 Telesa brez življenja in krvi
 Ko kralji slavni v piramidah starih . . .

In dalje krti rijejo pod zemljoj
 In mečejo krtine velikanske
 Iz globočine kvišku dan na dan.
 Zamazana in črna so jim lica
 In s čela znoj jim teče curkoma . . .
 Zamolkel slišiš govor včasih vmes,
 Tu vzdih, tam kletev, smeh in tu dovtip;
 Oglaš se iz dalje dinamit . . .
 A pesem glasna ne odmeva tod . . .
 Svetilke blede svetijo pri delu —
 Drugod je tema, tema kakor v grobu.
 Tam gori pa na vrhu sije solnce,
 V svetlobe morju koplje se priroda,
 In trava, žito zeleni in drevje;
 In rože pisane cveto po vrtih.
 In človek trudi, peha se za kruhom,
 A peha se in trudi v žarkih solnčnih . . .
 Naprej, naprej! . . . Utrujeni in lačni
 Odhajajo iz jam premogarji,
 Potrti ko jetniki, bledih lic . . .
 Molče koraka truma jih po cesti,
 Pomičejo ko senčne se prikazni.
 In solnce samo njihovim očem,
 Navajenim podzemskega mraku,
 Presvetlo sije že in preblešče . . .

Kaj mar jim solnce in kaj mar jim dan!
 Za kruhom svojim mora siromak —
 Svetloba, vžitek, ah, to je za druge . . .
 Le idite! Že čaka vas obed.
 Pod njim se miza hišna ne šibi,
 Ne bo predolgo se muditi treba . . .
 Le idite krepčat se in počivat
 Za novi, težki trud! . . .

Naprej, naprej!

In jama spet požira nove čete
 Spočitih mož v prepad svoj nenasitni.
 In ista pesem dan za dnevom . . .

Stojte!

Počasi, vi premogarji predrzni!
 Pod zemljo spava demon silen skrit.
 Gorje, če ga z razgrajanjem vzbudite!
 On gospodar bogastev je podzemskih
 In on lastnik premoga samega.
 Gorje, če se vzbudi! Osveti se,
 Če vas zasači, roparje, tatove,
 Ki prišli mu zaklade ste jemát!
 Kako jih čuval veke je neštete,
 On sám je vedel za-nje, nihče drug.
 On sám jih gledal je, on sám zaklepal,
 On sám s ponosom se jih veselil . . .
 In zdaj priplazi človek se do njih,
 Ta zvita stvar, prekanjena in zlobna!
 In z lakomnimi gleda jih očmi,
 Z umazanimi grabi jih rokami
 In vlačí jih na svetlo té zaklade!
 Gorje, če se predrami skopi škrat!
 Užge vse pline svoje smrtonosne,
 Ki hrani jih pripravljene za vas.
 To bode blisk in grom, potres pod zemljo!
 In v pekel vam goreč prečara jamo
 In v hipu vas pobije jezni duh . . .

In gor vas spravijo na vrh potem
 Na solnce božje, na svetlobo živo
 Mrličé, ki vas težko bo spoznati,
 Vas, stokajoče v bolečinah smrtnih,
 Umirajoče mučenike dela . . .
 In kaj porečejo pač žene vaše?
 In deca vaša kaj poreče takrat?

A. Aškerc.

Kam plovemo?

Spisal Karol Dolenc.

Prvi del.

I.

Cigarete kadita vonjive
Za kratek čas znanca tako —
— — — — —
Ter menita to se in to . . .

A. Aškerc.

Dr. Ivan Zorič, sekundar v deželni bolnici, je polagoma, z resnim obrazom prebral majhen, rožnat biljet, ga počasi zvil, položil na pisalno mizico k drugim pismom, izpuhnil gost, velik oblak sivkastega, dišečega dima ter se zadovoljno iztegnil po dolgem divanu, prevlečenem s črnim, že nekoliko obrabljenim usnjem.

Z desnico si je podprl glavo, v levici je mehanično in v eno mer vrtel dišečo smodko, od katere so se dvigali veliki, tanki in prozorni kolobarji dima, desno nogo pa je nekoliko skrčil, jo prekrižal čez levo ter zamrmral:

»Kaj — ali naj grem — ali ne? . . .« Zamižal je, usta nabral na lahen, skoro ironski nasmeh; oči je polagoma spet odklopil, otrl pepel raz smodko, jo polagoma vtaknil med ustnice, potegnil zlato žepnico, jo držal nekoliko časa v roki, ne da bi pogledal, koliko kaže — puhnil dvakrat, trikrat debel, gost oblak dima visoko od sebe ter spet zamrmral:

»Kaj naj storim? . . .«

In spet je zaklopil oči ter se zamislil. —

Nad njim je brenčalo po stenah par muh. Včasih mu je katera sedla na kratke črne lase, včasih katera na visoko belo čelo, da je

nevoljno zmajal z glavo, ne da bi odklopil oči — in muha je odbrenčala, gnana od naravnega instinkta, ki ji je pravil, da tukaj preti nevarnost, na preprosto, a lično s vsakovrstnimi, kaotično prepletenimi in zapletenimi cveticami slikani strop.

Nihalo ure je počasi, enakomerno tikalo v dolgi, svetlorjavi orehovi hišici.

Skozi odprto, od zgoraj par pednjev z zelenkastimi roletami zastrto okno je udarjal poulični šum: enakomerni koraki pasantov — glasno, hreščče, nepretrgano govoričenje jezičnih ženic — veseli, jasni, zveneči glasovi igrajočih se otrok — škripajoče, počasno gibanje kmetiških voz, pretrgani, kreпки, globokozvočni glasovi voznikov, njih vsakdanje kletve . . .

Zorič je še vedno ležal leno iztegnjen na starem divanu, ko nekdo krepko potrka.

Dvigne se nekoliko ter zaspano zakliče:

»Vstopite!« —

— »Servus« je klical prišlec, kakor je bilo videti, nekoliko mlajši od Zoriča.

»Servus« je zaklical še enkrat koncipijent drd. Pečnik, ko mu Zorič ni odzdravil, ter je, lahno se smehljaje, nudil prijatelju roko, za katero je ta leno prijel, ne da bi se popolnoma dvignil.

»No, ne gleda tako mrzlo in mrko,« je nadaljeval koncipijent ter posadil svoje visoko, nekoliko preveč koščeno telo na mehek, nizek stol, se naslonil na naslanjalo ter, zadovoljno in glasno zevaje, iztegnil dolge noge po sobi, da so se mu pokazale izpod hlač tanke, rdeče nogavice.

»Čuden človek — dela tako kisel obraz . . . zre temno in oblačno, kakor bi hotel bliskati in grmeti. A vendar mu ničesar ne primanjkuje; vse ima, kar si sploh more človek želei: mastno službo, bogate sorodnike — ženski svet ga obožava — s kratka: ljubljene Fortune . . . Vrag vedi, česa si še želiš . . . Eh, sicer pa dovoli, da si nažgem smodko,« je pristavil z lahno ironijo, si zapalil duhtečo havanko ter počasi, premišljeno izpuhnil par gostih, velikih krogov, kateri so se mešali z lahnim dimom Zoričeve smodke.

»Ne zabavljaj, duša! To — beri in svetuj mi, kaj naj storim.«

Malomarno je vzel biljet ter ga vrgel pred koncipijenta, ki ga je takisto malomarno, in ravnodušno razgrnil ter začel brati.

Koncipijentu se je obraz med branjem stemnil, postal resen, skoro osoren.

»Hahaha . . . tako — tako . . . Izvrstno . . . moža iščejo . . . hahaha . . .«

»Kako . . .?« je vprašal Zorič, zroč v eno mer v strop.

»Moža iščejo, ti pravim . . . Bože — kakšne skrbi — koliko težav . . .«

»Kako . . .?« se je še bolj začudil zdravnik, dvignil zgornji del telesa, obsedel napol ležeč na divanu ter vprašaje uprl pogled v Pečnika — »kaj sanjariš . . .?«

»Hahaha! . . . Tukaj pač ni nič sanjarij. — Resnica, gola, istinita, najrealnejša resnica — sicer vsakdanja, prozaična, povsem plebejska prikazen — a vendar krvava istina: moža iščejo — nemara celo dveh, da ne rečem treh.«

»Ne blebi . . .«

»Nič ne bledem . . . Poznam jaz te Riegersberge — saj veš, izza dijaških let . . .«

»Vem; zato sem te prosil, da mi svetuješ, ali naj grem, ali ne. Saj veš, da jih jaz ne poznam natančneje; občeval sem le mimogrede z njimi.«

»Kaj in kako ti naj svetujem? Nisi več otrok. — A vedi, tudi jaz imam vabilo na ta domači večer . . .«

»Tako! — fino! —«

». . . in pojdem tja . . .«

»Ti pojdeš? . . . Lepo —«

»Gotovo . . . Zakaj ne bi šel?«

»Hm . . . res . . . zakaj ne? . . .«

»In veš — Evelina se je vrnila pred kratkim iz Prage . . .«

»Da — pred štirimi dnevi . . . Videl sem jo . . .«

»In krasna je baje.«

— Koncipijent je postajal nemiren. —

»Krasna? — No, mogoče . . .«

»Vse jo hvali in občuduje . . .«

»Eh — ženska je . . .«

In ker zdravnik ni odgovoril, je ponovil počasi, rezko naglašaje vsaki zlog, kakor bi skandiral:

»Ženska je . . .«

Puhnil je debel oblak dima proti stropu, namežikal z levim očesom, tresnil s peto ličnih cipelic ob tla ter nategnil ustnice v polužaloben, poluciničen nasmeh.

— »No, mislim, da pri vsem tvojem cinizmu, navzlic vekovečnemu zabavljanju vendar ne sovražiš preveč nežnega spola . . . Kaj?«

— In leno se je spet iztegnil po divanu . . .

Koncipijent je uprl svoje velike, sive, nemirne oči čudeč se in vprašaje v doktorja, kakor da ga ne bi umel do cela, vzel smodko med palec in kazalec, jo nemirno, hitro, nervozno vrtel ter malce izbočene, debele ustnice nevede in nehote nekoliko odprl kakor človek, ki se intenzivno zamisli v kak težek problem. Črez nekoliko časa je odgovoril s trdim, skoro hripavim, nekoliko trepetajočim glasom:

„Ne sovražim, ne . . . A ne verujem jim . . . ne verujem . . . in zaničujem jih . . .“

„Da, imel sem priliko tvoje nazore in naziranje o tej stvari že nekolikokrat spoznavati . . . Nemara si se kdaj varal — pri eni — pri dveh — recimo tudi pri treh. — A zakaj po teh slučajih — po teh izjemah, recimo — soditi celi spol! Ali ni možna nobena izjema? . . . Ako si našel tu in tam kako propalico, kak izvržek, kako koketo, ki te je grdo varala, te nesramno preslepila — zakaj obsojaš vse? . . . Ni-li mogoče, da je ravno to dekle boljše od drugih, čistejše od onih? . . . In zakaj sodiš celo obitelj nekako zaničevalno, zakaj misliš o njej tako nizko, tako filistrsko — oprosti — ko je vendar njih življenje, njih nastop v društvu, njih ime med svetom častno, neomadeževano in čislano? . . . So-li to predsodki ali subjektivna antipatija, vsejana in vsajena ti od narave v dušo, povzročena po kakem ne-ljubem naključju — je-li nizko sovrašтво, mrzkost brez vsacega povoda, ki onečaščuje človeka . . .?“

Zdravnik se je bil razgrel. In sam ni vedel, zakaj je pravzaprav tako toplo zagovarjal to obitelj, s katero se je bil le slučajno srečal parkrat v mestnih salonih. Neka temna, nejasna moč ga je silila, da je ugovarjal prijatelju ter zavračal njegove sumnje. —

Pečnik je bil med zdravnikovo filipiko sklenil roke na hrbtu, usta tesno stisnil in oči, ki so mu sevale s čudnim ognjem, nekoliko izbočil ter z velikimi, bobnečimi koraki meril sobo.

Ko je Zorič omolknil, je nastala daljša, mučna tišina.

Le ura je enakomerno nihala na rjavkastordeči steni, skozi okno pa so zveneli z ulice jasni glasovi vesele, igrajoče se mladine in hitro, hreščeče klepetanje ženskih . . .

Naposled se je doktorand ustavil pred zdravnikom, uprl vanj svoj nemirni, žgoči pogled ter odgovoril z glasom, ki naj bi bil miren, iz katerega pa je vendar odmevalo ono tiho, neznatno, skoro neslišno vibriranje, katero mislečemu in pazljivemu poslušalcu takoj izda, pa govornik ni miren v srcu, da se premaguje, da noče, si ne upa ali

ne sme povedati resnice, noče odgrniti zagrinjala, ki krije tajne misli njegovega srca —:

„Moralist! — Čestitam! — Čudno, kako se vendar poteguješ za ženski spol — za obitelj Riegersbergovo, za Evelino . . . Upajva, da so tvoji nazor pravi, moji krivi. — Ali to ni mogoče? Zakaj ne bi bila nobena žena angel? . . . Zahteva-li prirodni zakon ali kaka druga neizprosna, neogibna, nepremagljiva moč, da bi bile vse izprijene, da bi se vse prodajale, da bi se vse navešale na katerega koli moža! . . . Oh, gotovo so tudi angeli med njimi, nedolžna jagnjeta, svetnice . . . Hahaha . . .“

Neprijeten, trd, skoro oduren je bil obraz koncipijentov pri tem nasmehu, ki se mu je skoro nehote izvil iz prsi.

In kakor bi bil to čutil, se je obrnil proti oknu, si pogladil kratko, proti koncu ozko črno brado, si zgnil dolge, svetločrne lase raz visoko čelo — in na obraz mu je legel spet nekak dobrovoljen, ogrevajoč mir, ki je pričal, da ima ta mož sicer čuteče, mehko srce, a da se trudi, da tega ne bi preočito kazal, boječ se, da bi se s tem kdaj osmešil, da bi izgubil kaj ugleda, kaj osebne cene. In posledica tega je, da so taki ljudje često nedosledni v svojih nazorih, nekoliko vetrnjaški v svojih delih, često brez vse energije, ker vedno računajo in tako dolgo preiščujejo, da izgine pravi, ugodni hip za delovanje. —

„Tvoje zabavljanje me ne vznemirja! Ti si v razporu z lastnim srcem: drugače govoriš, drugače delaš . . . Oprosti, govorim, kakor govori prijatelj prijatelju. — Ti pojdeš tja, a vendar ne odobruješ, da bi šel tudi jaz — to sem vsaj spoznal iz tvojih besed . . . A jaz pojdem — gotovo pojdem!“

„Znam! Ti bi šel vsekakor. Ti bi šel tudi, ko jaz ne bi hotel iti — nemara bi ti bilo še ljubše . . .“

Trdo, prisiljeno se je nasmejal, vzel klobuk, izvlekel iz žepa pepelnatobojne rokavice ter se poslovil kratko, skoro čemerno.

Zdravnik je še slišal, kako si je na mostovžu prižigal smodko. Potem pa ga je čul počasi, krepko korakati po kamenitih stopnicah.

II.

Das schöne Weib macht mich erbeben!
Es ahnet mir, in ihrer Näh'
Beginnt für mich ein neues Leben,
Mit neuer Lust, mit neuem Weh.

H. Heine.

Ko se je sodni svetnik gospod Riegersberg neko nedeljo vračal z dežele, ga je zasačil zvečer močan dež ter ga do cela premočil.

In svetnik se je prehladil.

Začel je pokašljevati.

Vsa zdravniška pomoč je bila zaman. Hujšal je od dne do dne, in čez par mesecev že ni mogel več zapustiti sobe.

Njegova še mlada, krasna soproga je skrbela zanj z vprav herojskim samozatajevanjem; stregla mu je z občudovanja vredno ljubeznivostjo in neizrečeno požrtvovalnostjo. A vse zaman! . . .

Ko je na vrtu pred oknom bolnikove sobe rumenelo listje na lipah in kostanjih ter s poluzadušenim, zamolklim šumom padalo raz drevje, je prišla tudi za svetnika katastrofa . . .

— In tako je ostala tožna, sedaj še interesantnejša mlada žena sama z dvema hčerka, katerima se je že sedaj videlo, da bodeta kdaj ravno taki krasotici, kakršna je njiju mati. —

Čez par tednov po smrti svetnikovi je že velika kopica mladih in starih galanov zrla s hrepenenjem in udivljenjem za interesantno, stasito mlado vdovo, ko je stopala v dolgi, preprosti, a izredno elegantni žalobni obleki, klasično lepi obraz zakrit s tankim, finim pajčolanom, z elastično, naravno in neprisiljeno eleganco po šetališču, vodeč ob vsaki strani eno hčerkico.

Vedno bedenje pri bolnem soprogu, skrbi in bojazen pred katastrofo, žalost ob smrti, vse to je vidno vplivalo na mlado ženo. Njen fini, nežni obraz je postal nekoliko podolgovat, bledejši in prozornejši, na majhnih, bujnih, rdečkastih ustnicah ji je zatrepetala včasih neka mehka, melanholsko-bolestna poteza — a vse to jo je delalo le še interesantnejšo.

Ni čuda torej, da jo je vse občudovalo, vse se zanimalo za-njo.

A mlada vdova se za vse to ni menila. Sklenila je, da se popolnoma posveti odgoji svojih hčerk, Kamile in Eveline.

V tem jo je znatno podpiral brat umrlega svetnika, profesor v Pragi. Ker je bil brez otrok, je vzel nekoliko let po svetnikovi smrti mlajšo Evelino k sebi ter ji tako omogočil, da je obiskovala praški konservatorij. —

In sedaj se je bila vrnila k majki v rodno mesto.

Odšla je bila kot dvanajstletno dekle, a vrnila se je kot polurazvita cvetka, kot devica sedemnajstih let, torej v dobi, ko se v srcu dekljčjem začne prvič oglašati ono nejasno, vznemirjajoče čustvo, ono čudno, sladko, a dostikrat vendar tako moreče hrepenenje po nečem, kar je neznano, oddaljeno, nejasno, ona duševna tesnoba in nejasnost, ki se hipoma razvije v prvo, vročo ljubezen.

Par dni potem, ko se je povrnila Evelina, je bil pri vdovi Riegersbergovi domači večer, da so najboljši znanci praznovali dohod nje hčerke.

Društvo, ki se je ta večer sešlo v salonu mlade vdove, ni bilo sicer „crème de la crème“ mesta, a bilo je vendar dovolj interesantno, da si je ogledamo natančneje.

Ker ima nežni spol povsod in vedno prednost, in ker bi me svet — posebno ženski — smatral za barbara, ko bi mu hotel odrehati in kratiti to staro in radi starosti častitljivo pravico, začnemo z damami.

O, kako rad bi vam naslikal ideal lepe žene! Kako rad bi vam podal obraz, kakršne je uvekovečil s svojim čarobnim čopičem divni Rubens; če treba, bi vam načrtal s kratkimi, ostrimi potezami tudi demonsko krasotico, kakršne je z ljubeznijo in z nekim bolnim navdušenjem kazal svetu slavni Makart. A žal! —

V glavi mi šumi pet verzov:

•Res je res; Resnico samo
Vselej piši vestni zgodovinar!
Ne na levo gledaj, ne na desno,
Kaj vrstniki poreko, ne baraj!
Kaj potomci poreko, ne maraj!• —

Da, da, resnica nad vse! Torej tudi jaz kot vesten, povsem objektivni zgodovinar smem pisati le resnično, vestno, kakor mi poročajo verjetni viri te, žal, le preresnične povesti.

In ti viri govore tako-le:

Prve so prišle stare znanke in domače prijateljice: gospodična Minka Weinerlova, njena sestra Dora, vdova sodnika Srebreča, nekdanjega kolege pokojnega svetnika, in nje hči Irma.

Gospodična Minka je bila visoka in vitka kakor jelka in suha kakor smrtni greh.

Veliko suhoto in ozkost svojega že ne več posebno mladega in nežnega telesa, je izkušala prikriti z raznimi umetnimi pripomočki, ki pa žalibog niso do cela dosegli svojega plemenitega namena.

Lice ji je bilo suho, koščeno, orumenelo in deloma že nagubano, česar niti preobila šminka, niti fini, duhteči prašek ni mogel prikriti ali predrugačiti. Usta je imela široka, ustnice suhe, izpite, brez krvi, nos dolg, oster, oči velike, vodene in brez določne barve. S suhimi, dolgimi rokami je vedno krilila okrog sebe kakor kaka glumica. Govorila je hitro, glasno, ostro. Obračala se je kakor vetrnica na vse strani, vse je videla, vse kritikovala, o vseh in o vsem govorila . . .

Nekdaj je bila baje lepa.

In v tisti zlati dobi svojega viharnega življenja je služila za guvernanto pri raznih imenitnih obiteljih. In tako si je prihranila par tisočakov.

A leta so potekala lepi guvernanti, in pri tem je nje lepota ginila kakor pomladni sneg ob južnem vetru — in sedaj je bila le še žalostna razvalina nekdanj krasne, zapeljive guvernante . . .

Vredna družica ji je bila rodna sestra Dora. Nekoliko manjša je bila, takisto suha in koščena, le oči je imela nekoliko bolj izrazovite, boječe, žalobno zroče. Ker je bil njen pokojni sprog strog, mrzel, osoren človek, se je že v zakonu navadila molčati, slušati ter se klanjati željam in nazorom drugih. Ta svojstva so ji ostala tudi po sprogovi smrti, le da je sedaj sestra Minka bila stopila bolj ali manj na sodnikovo mesto. Dora je govorila tiše kakor sestra, nekoliko boječe in skrbno opazuje vtisk svojih besed, da bi jih, če bi bilo treba, takoj popravila ali umolknila. Kadar je sestra razlagala svojo modrost, je večinoma molčala v eno mer vdano in prikimavala, se blaženo nasmihala, pomenljivo namežikovala, kakor bi hotela reči: »Da — da — izborno . . . Ta zna . . . ta zna . . .« Sploh je Dora neomejeno spoštovala svojo sestro, katero je smatrala za vrhunec vse umnosti in modrosti, elegance in bon-tona, s kratka: za nenavadno, fenomenalno prikazen . . .

Irma je bilo bledolično, dokaj interesantno dekle osemnajstih let s sivimi, žametastimi, mokrimi očmi, krasnih las, finega, stasitega, ob bokih in ramenih skoro nekoliko preozkega telesa.

Mati jo je obožavala, teta ji je govorila le o samih baronih in grofih, jo zalagala z nezdravim berilom, ji kazala že zgodaj življenje, kakršno je, z njegovimi temnimi in blatnimi stranmi ter tako na neodpustno nepremišljen in lahkomišeln način budila v melanholskem, nekoliko fantastno navdahnjenem dekletu poželjenje in strasti . . .

Moški spol je častno zastopal penzionirani major Svetlič, star prijatelj umrlega Riegersberga.

Bil je srednje postave, velike, ploščate glave, rdečega, strogega, vedno skrbno obritega obraza, debelega, modrordečkastega nosu, majhnih, kalnih oči, majhnih, mesnatih, vedno rdečih ušes in precej širokih ust. Med glavo in rame mu je stisnila hudomušna narava silno kratek, a tem obširnejši vrat, in tako se je dozdevalo, da je glava nasajena med ramami neposredno na truplo.

In to truplo! — Bilo je tako čudno široko in tako tolsto, da je bilo res pravo čudo, kako so mogle kratke noge nositi tako težavno maso. Jedel je veliko, pil še več. Govoril je malo, in kadar je govoril, je tleskal vedno z jezikom in cmokal, kakor bi pokušal po-

seбно dobro vino, si gladil z lopatastimi rokami okrogli, veliki trebuh, ali pa se od strani potipaval po širokih, mehkih kolenih ter je ponavljal za vsakim stavkom s svojim gromovitim, kosmatim glasom: »Smešno — res smešno . . . hahaha . . .«

Drug služabnik Martov je bil mlad lajtenant Mihelec, ki se je vekovečno sukal male redke brčice pod nekoliko topim nosom, si gladil z vidnim zadovoljstvom namazane lase ter ni obrnil očesa od Irme. —

Društvo so spopolnjevali poštni praktikant Zebka, dolg, suh človek z jetičnim obrazom, dolgim, koščenim, ostrim nosom, in dva dijaka, Zrnko, daljnji sorodnik domačice, in njegov neločljivi drug Vicek, katerega je Zrnko že poprej vpeljal v obitelj Riegersbergovo, in katerega je seveda tudi nocoj prevedel s seboj.

Oba sta bila do cela vsakdanji prikazni z bledim, zaspanim obrazom, s temnimi, zaničljivimi pogledi, a ponosno-bahatega vedenja; s čudovito nonchalanco sta govorila o vsem in o vsakom ter smatrala vsakega nedijaka za glupega filistra. —

To društvo sta torej našla zdravnik in koncipijent, ko sta prišla že precej pozno v salon ter se javila domačici in krasnima hčerkama.

To tako različno društvo je bilo že bolj ali manj med seboj znano, in kateri si še niso bili, so se kmalu seznanili, in tako je postal razgovor hitro živahen, dasi je bil od začetka precej vsakdanji.

Dr. Zorič je sedel poleg Eveline. Od začetka sta le malo govorila, in ako jo je kaj vprašal, mu je odvrnila kratko ter spet umolknila. Polagoma se je zasukal razgovor na Prago, katero je zdravnik poznal izza dijaških let, in katero je Evelina zelo ljubila. Od mestnih znamenitosti sta prešla na konservatorij, na godbo, na slavne glasbenike prejšnje in sedanje dobe. Evelina se je razgrela ter z navdušenjem govorila o korifejah na glasbenem polju. S finim okusom je presojevala moderne mojstre in nove struje, ki se pojavljajo kakor v drugih umetnostih tako tudi v glasbi. Z neprikrito oduševljenostjo je govorila o Mozartu, Beethovnu, Rossiniju, z mehkim, otročjim oboževanjem o nesrečnem, melanholskem Chopinu, katerega je ljubila nad vse.

In ko je zdravnik slušal njene ognjevit, navdušene besede, ki so ji neprisiljeno vrele iz prepolnega srca, se opajal s sladko godbo njene mehke, zvonke govornice, ko ji je zrl v globoke, zagonetno zroče modre oči, ki so se svetile v ognju navdušenja, ko je gledal to žametasto, mehko, skoro prozorno lice, katero se je bilo zalilo vsled notranjega ognja s fino, lahno rdečico, in katero je bilo tako blizu njegovega, da je čutil njen dih na svojem licu: — o, tedaj je čutil,

da se v njem nekaj izpreminja, da mu srce bije urneje, gorkeje in strastneje, da mu kri v žilah kroži hitreje, mu kipi, vre . . .

In slušal jo je z neizrečeno radostjo, jo gledal z občudovanjem ter se čutil tako srečnega v bližini te polurazcvetle, nedotaknjene, duhteče cvetke. —

A ob enem je bil nemiren, in sam ni vedel zakaj.

III.

Es erklingt wie Liebestöne
Alles, was ich denk' und fühl'.
Ach, da hat der kleine schöne
Liebesgott die Hand im Spiel.
H. Heine.

Zorič je prosil Evelino, naj kaj igra, in ker so z doktorjevo prošnjo združili vsi drugi svoje, se je naposled vdala ter sedla h klavirju.

Njeni beli, tanki, gibčni prsti so bliskoma skakljali po tipkah. Malo, zlatolaso glavico je malce in otročje-koketno nagibala v stran; ovalno, sicer bolj blede, a sedaj s fino, prozorno rdečico oblitó lice ji je bilo mirno, skoro mrzlo. Le oči — one velike, modre, blesteče, mokre oči so ji govorile, se zamaknile in potopile v te burne, tožeče, plakajoče akorde, in rdeče, male, fino zaokrožene ustnice so se ji malce odprle, kakor bi se hotela nasrkati teh divnih, čarobnih zvokov, katere je sama izvajljala mrtvemu orodju . . .

Ker je bilo v sobi dokaj soparno, je sedel Zorič k oknu ter srkal z nekim tajnim veseljem vase lahni, sveži nočni zrak. Gledal je, kako so se lahno gibali z mesečino oblití listi drevja na vrtu, kako so radovedno zrli veliki listi po zidu se plazeče divje trte skozi odprto okno. —

A ko so se akordi zibali burneje in burneje po sobi, je zdravnik mehanično odgrnil tanko, prozorno zaveso, za katero je sedel, nagnil zgornji del telesa naprej, iztegnil vrat ter tiho, skoro brez diha zrl v krasno igralko.

Niti trenil ni z očmi, katere so se mu pogrezale v nje tanko, vitko postavo, v nežne, dražestne črte njenega lica.

Postajalo mu je toplo. —

In kakor bi ga ti burni, zvoneči akordi opajali, ga je začela objemati omamljiva, težka utrujenost.

Počasi se je naslonil nazaj ter nevede zaklopil težke oči . . . Dozdevalo se mu je, da se Evelina oddaljuje, da plava po zračnih, neizmernih visočinah, da se njena rumenkastobela, preprosta obleka, ki je na lahko in ugodno objemala mlade, razmerne, stasite ude, odlikujoče se skoro s klasično čistimi, skrajnje proporcionalnimi črtami,

izpreminja v meglo, od začetka neprodorno, gosto, a čedalje tanjšo, prozornejšo, gubečo se v nič. In s to meglo je ginila tudi Evelina ter se izgubljala v neizmrnih zračnih prostorih . . .

Dozdevalo se mu je v tem čudnem polusnu, da prihaja godba od daleč, od nekod izza gora, iz nekega neznanega, tajno-dremotnega, svečano šumečega gozda . . .

In kaj vse je slišal in spoznaval v teh glasovih!

O, v teh glasovih, v teh mehkih, toplih zvokih so se zrcalile, se oživilje vse mladostne sanje njegove. Kar je nekdanj čutil nerazločno, temno, o čemer si sam ni mogel pričati in odgovarjati, kaj da je; vsi oni čuti mladostnega srca, ki se nam vzbujajo tako nejasno in megleno, a vendar s tako nepremagljivo močjo, vse ono hrepenenje in koprnjenje, katero je čutil često za dijaških let, katero pa mu je pozneje v realnem, resnem, trudapolnem življenju dasi ne umrlo, a se vendar bolj ali manj utešilo, zadremalo in zaspalo ter mu le včasih, v dolgih, nemirnih nočeh brez spanja in pokoja burneje zaplalo kri po žilah, mu vznemirjalo srce: — vse to mu je sedaj z nepremagljivo, elementarno močjo sililo na dan, mu rdečilo lice, razgrevalo in burkalo kri po žilah.

In mehki, topli akordi Chopinovega notturna so ga začarali v fin, s vsem komfortom bogato urejen salon, po katerem se je širil oni prijetni mir, ono nepopisno, tako blaženo in blažilno ozračje, kakršno preveva stanovanja srečnih obitelji.

V peči plapola in veselo prasketa ogenj, po sobi se širi prijetna, skoro mamljiva toplota, a on sedi pri pisalni mizi, in nanj se naslanja, nežno ga objemajoč — kdo? . . .

Godba je ponehala — in zdravnik se je polagoma, s težka probujal iz svoje omamljenosti, iz tega čudnega, konfuzeznega sanjarjenja.

Ona vitka, nežna, krasna žena, ki se je še ravnokar naslanjala ob njegovo ramo, se je oddaljevala, izginjala, se izpreminjala liki par v nevidni nič.

Hotel jo je zadržati, jo objeti — iztegnil je roke ter jih ovil krog tankega pasu. Čutil je mehko, po 'springflowersu' duhtečo obleko, zgrabil neko roko z dolgimi, tankimi prsti — da so koščeni, niti čutil ni — in v oni čudni zamaknjenosti, v onem polusnu, iz katerega se še ni bil popolnoma zdramil, je goreče pritisnil te drobne prste k ustnicam ter jih vroče poljubil.

A takoj je, kakor vržen od električne sile, planil pokoncu, popolnoma zdramljen po glasovih suhe guvernante, ki je napol strmeč in prestrašeno, napol laskavo zajecljala:

»Ah . . . vi . . . vi . . . vi porednež — kako ste me prestrašili . . . Hotela sem k oknu . . . moj Bog — vroče je . . . moj Bog . . . A kako — gospod doktor . . . kako . . .«

Zadnje besede je govorila že z najslajšim glasom, ki ga je bila zmožna.

Spomnila se je nekdanjih časov, mladih dni in sličnih interesantnih dogodkov.

Suhi, pergamentni, s praškom posuti obraz je nabrala v čudne poteze, v sladek nasmeh, vodene, brezbojne oči so se ji vsesale v zdravnika; trudila se je, da bi se ji prsi, obložene z vsemi pripomočki umetne ženske toilete, valovito dvigale. Krepko je stiskala zdravnikovo roko ter je v eno mer sladko in sentimentalno jecala: »Ah . . . ah . . . jaz . . . ah . . .«

Kakor okamenel je stal zdravnik pred guvernanto. Zadrega, sram, jeza nad tem čudnim in smešnim intermezzom, mu je gnala kri v obraz.

Ves je trepetal.

A le par trenutkov. Bliskoma je pregledal celo situvacijo, ki se mu je dozdevala ne le smešna, temveč tudi do skrajnosti neumna. S silo je izvlekel roko iz desnice guvernantine, se vljudno priklonil ter zamrmral nekoliko v zadregi.

»Pardon, gospica . . . ni bilo vam namenjeno . . . Jako mi je neljubo, a upam, da oprostite — in da bodeite molčali!«

Lahno se je poklonil, s poluprikritim nasmeškom na ustnicah stopil izza gardin, izvlekel izza telovnika svilnat robec ter si obrisal vroče, potno čelo . . .

»Infamno,« je siknila guvernanta, strupeno zroč za odhajajočim Zoričem — »infamno! . . . Ni meni namenjeno — pač pa drugi pač . . . Torej tukaj — tukaj — tukaj pred nami, v pričo nas vseh je pričakoval nekoga — nesramno! — Ha-ha-ha . . . ni meni namenjeno! . . . O čakaj — morda se še kdaj pokesaš teh besed . . .«

In na rumenkastem, voščenem obrazu ji je za par trenutkov zatrepetal vprav diabolski izraz . . . Brezbarvne oči so se ji izbulile in iskriale, zgrbana, pergamentna koža se ji je napela, ostri nos se je videl še ostrejši, še daljši, brezkrvne, tanke ustnice so se ji za trenotek otvorile — potem pa so se stisnile tem ožje, krčevito; suhe, dolge prste je stisnila v pest ter še enkrat siknila za odšlim zdravnikom:

»Infamno!«

(Dalje prihodnjič.)

Dr. V. Oblak v Macedoniji.

Priobčil Fr. Vidic.

ko je potoval učeni naš rojak, žal, prerano umrli dr. V. Oblak po Macedoniji, da bi preiskal macedonska narečja po solunski okolici, se mu je pripetil za Turčijo ne posebno nenavaden dogodek, da ga je policija aretovala, sluteč v njem političnega vohuna. Vse njegovo prizadevanje, da vsaj toliko uredi razmere, da bi mogel nadaljevati svoj posel in izvršiti svojo zadačo, so bila brezuspešna; in vsega tega ni bil malo kriv naš — poslanik v Solunu. Odpotovati je moral Oblak takoj iz Turčije; niti ta želja se mu ni izpolnila, da bi obiskal samostan na gori Athos.

Listi so tedaj precej obširno poročali o tem dogodku. Pred kratkim pa je izšel v založbi »cesarske akademije znanosti na Dunaju« sad Oblakovega potovanja, temeljito filološko delo »Macedonische Studien«, prav pol leta po avtorjevi smrti. Tisk in korekturo je preskrbel vseučiliški prof. V. Jagić, ki je pridal dodatek (str. 128. do 156.), obstoječ iz pisem, katera je pisal Oblak svojemu učitelju, dvornemu svetniku, na Dunaj, in mu v njih izrazil svoje vtiske na turških tleh ter popisal važnejše momente iz svojega tamošnjega bivanja.

Ker pride ona znanstvena knjiga, ki je zgolj filološke vsebine, najbrže samo strokovnjakom v roke, a Oblakovo potovanje po Macedoniji bi utegnilo zanimati morda tudi širše občinstvo, zato sem izbral nekaj pisem ter jih podajam v slovenskem jeziku.

I.

V Solunu, dne 21. novembra 1891.

Velecenjeni gospod profesor!

Povsod umazanost in smrad, na vseh straneh grozovito kričanje; ne ljudje, le tuleče bestije, ki se podijo po dveh okoli ali pa se gonijo na oslu čepeč in kričeč. To so bili prvi, prav žalostni vtiski v Solunu. Čisto nič evropskega, nobene znane duše, s katero bi se lahko razgovarjal; da ne bi imel nikakršne odgovornosti, bi jo bil že davno iz tega ljubeznivega orijenta popihal. Sedaj sem se že nekoliko privadil in prenašam potrpežljivo vse, kar pride. Pred vsem se moram bolgarski praktično naučiti in potem čim preje z dialektičnimi študijami pričeti. Moje nade so se sesedle v tem oziru skoro do ničle. Tujec

se mora tu na deželi boriti z neverjetnimi težkočami, vsakdo ga smatra za — agenta. Od ravnatelja bolgarske gimnazije imam dovoljenje, da kot gost prisostvujem pouku v bolgarščini; eno uro sem že poslušal in spoznal, da macedonski učenci v pisni bolgarščini niso posebno trdni, vsaj v kvarti ne. Bolgarski profesorji so me prijazno sprejeli, in upam, da dobim pri njih — nekateri so Macedonci — kaj pojasnil o tukajšnjih razmerah. — — — Jastrebov mi je pripovedoval mnogo zanimivega o svojem potovanju po notranji Macedoniji. Absolutno nemogoče je, prodreti do Debre; človeku bi šlo za glavo — to pa bi vendar še rad obdržal. Jastrebova samega, ki je potoval po teh pokrajinah le v varstvu raznih hajduških vodij, so skoro ustrelili. Neki hajduk, ki je umoril 17 ljudi, ga je spremljal kot »pošten čovjek«! Debro sem torej že črtal iz svojega programa. Pač pa je tu mnogo ljudi iz Debre in okolice; nekateri od njih so šele malo časa tukaj in so bili poprej le v svoji domovini; ti so torej zanesljivi objekti za preiskavanje. Jako rad bi prišel do Meglena v južni Macedoniji; ondotno narečje je še povsem neznano; vendar je potovanje tamkaj zopet nevarno, ker je pokrajina poseljena od poldivjih mohamedancev bolgarske narodnosti. —

Pravi križ je s knjigami. Zbornika bolgarskega ministrstva ni dobiti nikjer (mogoče da pri Jastu), prav tako ne »Periodičnega spisanja«, oboje je prepovedano; toda to moram dobiti na kakršen koli način. — — — — —

Tukaj je v glavnih ulicah — kako se imenujejo, ne vem; najbrže nimajo nikakršnega imena — živahno življenje; brezštevila množica se pomika, suvajoč se gori in doli, pa ne tiho, ampak vse kriči, vrešči, kliče in ponuja svoje blago. Skoro vse kupčije se opravljajo na ulici v odprtih prodajalnicah in šatorih. Tu dela na ulici črevljar, kovač, pek jemlje pečen kruh iz peči, tam stoji častnik v nogavici ter čaka, da mu popravi črevljar pohabljen črevelj, tam zopet čepi s podloženimi nogami sedlar v čisto ozkem prostorčku, ki mu niti ne pusti, da bi se svobodno kretal. Povsod se čuje žvenket denarničarjev menjevalcev; tu kriči umazan Turek svoj dolgo zategnjeni »vo-ā«, tam se suče počasi sredi ceste Evrejec, dišeč po vsakršnih duhovih, noseč na glavi na deski surovo meso, ki visi kakor franže na vseh koncih raz desko, tu se zopet preriva Albanec ali Bog ve katere narodnosti človek s krvavečim mesom v roki skozi množico. Veliko je število pušečih pohajkovalcev, ki gledajo flegmatično na mimoidoče ljudi in na vrteče se oblake dima. Jutri pojdem z nekim učiteljem med De-

brane, da jih vidim od obličja do obličja, in da se seznanim nekoliko z njih navadami. — — — — —

Obnebje je znatno gorkejšo nego na Dunaju in se kaže še gorkejšo, nego je; je-li ta smrad tudi zdrav, tega še ne morem vedeti. Za sedaj sem z zdravjem še zadovoljen; samo malo utrujen in slab sem. — Mojih dialektičnih poročil in korespondencij še dolgo, dolgo ne bode; bojim se celo, da bode bera mojih žalostnih izkušenj mnogo bogatejša, nego bera dialektičnega materiala.

2.

V Solunu, dne 23. novembra 1891.

— — — — — (O. prosi neke knjige) — — — — —

Jastrebov se zanima za nekatera geografsko-etnografska vprašanja in ni vedel doslej ničesar o Tomaschkovih razpravah. Ker me je tako prijazno sprejel in je vedno pripravljen mi s svojim svetom pomagati, bi ga tudi jaz s temi spisi rad seznanil. Zbornik bolgarskega ministrstva sem vendar pri Jastrebu dobil, pa samo prve tri zvezke; ostali še niso našli pota semkaj.

Okoli mene imajo ljudje povsem nasprotno nazore o macedonskih etnografskih razmerah in narečjih: eden jih reklamuje odločno za Bolgare, drugi govori o njih kakor Srbih in sicer tako odločno, kakor da bi bilo vse samo ob sebi umevno in ne bi moglo biti drugače. K lastnim nazorom, ki bodo seveda povsem nezavisni od obojestranske propagande, še dolgo ne bodem mogel priti; zato se jih bodem pa potem tem trdneje držal. — — — — —

Sedaj sem našel privatno stanovanje; za svojo siromašno sobo v prvem hôtelu plačam vsaki dan 2 gld.!

Posebne ponatiske iz »Archiva« mi pošljite, prosim, kar poste restante, ker svojega novega naslova še ne vem. (Uličnih imen, kakor se kaže, ni.) Korektore bi vsekakor rad preskrbel v Solunu, zakaj pošiljatve avstrijske pošte niso svobodne cenzure; če potujem v notranjo Macedonijo, pošljejo vse za mano po turški pošti, ako mi sploh cenzura še kaj pusti, a to je jako malo verjetno.

3

V Solunu, dne 12. decembra 1891.

Tukaj je absolutna znanstvena puščava. Nobenega človeka, s katerim bi razpravljaj znanstvena vprašanja, ki me zanimajo, nikakršnega znanstvenega življenja! Bolgarska gimnazija je realna gimnazija, brez filologov. Umevno je torej, da sem nesel drugi zvezek »Archiva« kakor kak »Sanctissimum« s pošte domov. — — — — — V tu-

kajšnji bolgarski ljudski šoli sem našel v prvem razredu par mladih fantov, ki so šele pred kakimi 14 dnevi zapustili domače vasi in poprej še niso videli nobene šole. Žal, da sem jih samo enkrat izpraševal; ko sem se priplazil drugikrat k ljudski šoli, sem jo našel radi difterije zaprto. — — — — — Človek pa ne more biti pri takem izpraševanju nikoli dovolj previden; zakaj če si dam radi natančnega izgovora besede še enkrat povedati, dobim lahko drug, od navadnega različen izgovor. Posrečilo se mi je dobiti človeka iz kraja Sucho, to je velika vas med Solunom in Seresom, torej iz južne Macedonije; obiskoval je le grško šolo. To narečje je jako zanimivo radi silno močno ohranjenega rinezma. — — — — —

Komičen prizor se je vršil v mojem stanovanju. Obiskala sta me neki gimnazijski profesor in tukajšnji bolgarski knjigotržec, oba vrla patriota, oba iz Macedonije, knjigotržec iz Prilepa. Govorili smo seveda tudi o macedonskih narečjih. Kar čujem iz ust Prilepca — č. »Kako izgovarjate to besedo?« sem ga vprašal. — »Braća«. — »Saj to je isti glas kakor v srbsčini«; čul čem namreč čisto razločno zopet k. »Ne, ne,« je rekel na mah profesor, »to je samo mehki k, povsem različen od srbskega č.« Knjigotržec je moral sedaj več besed z č izgovoriti, in vedno sem slišal natančno č. Toda patriotični profesor mi ni hotel pritrditi, slišal je samo mehki k, dočim se je spirantni element povsem dobro čul. »Ti pa izgovarjaš danes k' prav čudno, povsem drugače, kakor sicer,« — se je obrnil k svojemu prijatelju; opetovani truda polni poskusi Prilepca, da bi izgovoril »macedonski« (= patriotično macedonski) k', so bili zaman. Skoro isto je bilo pri k; dolgo je govoril samo k, šele po mnogem prizadevanju je izgovoril za svojim prijateljem g! Le še nekaj deklinacijskih drobtin in dobre fantazije, in v narečju v kraju Sucho bi bil najden jezik Cirila in Metoda!

Za svoje dialektične ekskurze moram čakati pomladi; začnem seveda na jugu. Kakor mi je pravil Jastrebov, mi on ne bi svetoval, v nekaterih krajih, ki mejijo na Albance in so deloma od njih obljedeni, delati pismenih beležk; človek je v nevarnosti, da se izpostavi kot vohun velikim neprijetnostim; vsaj on večkrat ni smel v prisotnosti ljudi ničesar zapisati. Pozneje po spominu pa ne morem napraviti nič notic; skoro bi bilo potrebno, da bi bil oborožen s celo baterijo fonografov. Ne bodem toliko poskušal, da bi v kolikor možno mnogih narečjih nabral posameznih drobtin, temveč zadovoljim se, da dobim samo o nekaterih najznačilnejše znake v celoti. — — —

Po Jastrebovem nasvetu pojdem takoj po veliki noči (drugi dan) na Athos, kjer še dobim menihe pri polnih mešnih loncih. Po zimi je nemogoče gori bivati, ker ni peči, pozneje pred veliko nočjo bi me pa s postom izstradali. Z Athosa se začno takoj moja romanja proti sredini — — — — — (O. prosi Jagića nekaj svetov in našteva razne knjige, katere je našel v Macedoniji.) — — — — —

Slovanski rokopisi so sedaj v Macedoniji jako redki. V srditem cerkvenem boju med Bolgari in Grki so le-ti baje kupoma sežgali slovanske rokopise kot nevšečne priče(?) slovanske liturgije. Nasprotno pa se baje med Mohamedanci in Albanci še nahajajo slovanski rokopisi, katerih pa kot relikvij ne dajo iz rok, temveč jih samo od daleč pokažejo strmečim tujcem. Ravnokar so mi pravili, da je v neki iz cerkve pretvorjeni mošeji, ne posebno daleč od Durazza, pod streho ogromen kup slovanskih rokopisov. To govorico preiščem dalje. Če se dokaže kot verjetna, bi rad preko Trsta v Durazzo potoval, ako bi se odločilo ministrstvo ter mi naklonilo brezplačno vožnjo po parniku; toda tega ne verujem.

Tukajšnjemu življenju sem se že nekoliko privadil. Ljudje so sicer čudni; naletel sem n. pr. v dežju na turškega častnika, ki je imel fes zavrt v robec, kakor pri nas pastirji. Gimnazijskega ravnatelja sem srečal, ko je nesel ogromno košaro surovega mesa domov, res skrajnje praktičen mož za vse, in izvestno ga njegova soproga jako čišla. Najbolj čutim sedaj pomanjkanje vsakega znanstvenega obče-vanja; tu se more človek k večjemu prepirati o macedonskem vprašanju, toda kot politik, ne kot slavist. Vaše pismo je bilo torej za me — velika znamenitost. Svojo influenco sem srečno odslovil; pogum in vztrajnost mi še nista upadla. Upam, da moje potovanje ne bode povsem brez namena in brez uspeha, in tega si tudi ne želim. Le zdravje me ne sme pustiti na cedilu. Tukajšnje obnebe je menda vendar precej nezdravo; sedaj imam influenco in difterijo.

Sedaj plavam v sredi macedonskega prepira; najčudnejše nazore čujem. Ljudem dela beseda »Bolgarija« največje težave; dobro je, da ne vedo ničesar o nemškem izvoru besede Rusi! Že sedaj so mi prav intenzivno polagali na srce, da bi v svoji razpravi o macedonskih narečjih — oni mislijo mnogo dalje nego jaz sam — v predgovoru slovesno izjavil, da se znanstveni rezultati ne bodo izrabljali za politične namene!! Naj se ne imenuje ni beseda »srbski«, ni »bolgarski«. Operirati bi moral skoro kakor v matematiki samo z X in Y ! —

(Konec prihodnjič.)

Abdul Slovožok pa Kara Besedavelj.

Spisal Radoslav Murnik.

»Al' prav se piše kaḥa ali kafha«.

Prečeren.

I.

Hitro, pa tudi jako natančno so žvrgoleli muzikalni ptički svojim ljubicam večerne pesmice sredi jutrove dežele po gostosenčnih sikomorah in visokih datlovih palmah. Na vasi nekje so brenkali zaljubljeni mohamedanski fantje na milozvočne plunke, udarjali na tamburine, stresavali cimbale in prepevali tisto-le: »Al' me boš kaj rada 'mela?« Pa še prav na glas so jo zavijali; saj so se bili vendar tako čestito navečerjali zlahtnega mlečnega močnika »acida«. In kadar je v bližnji daljavi zahrulil zarobljen šakal, se skoraj živa duša ni zmenila za njegovo afrikansko neolikanost.

Konec prelepega mesta Bim-el-Bam sta pa čepela kraj praznega, polomljenega kurnika na slamnatih pleteninah veleučeni gospod profesor Abdul Slovožok, vsega turškega alfabeta doktor, in pa slavnoznani gospod profesor doktor Kara Besedavelj, glasoviti specialist za samoglasnike vse jutrove dežele. Oba sta bila zagrizena jezikoslovca. Seveda je to malo verjetno! Zakaj filologov je skopo število na svetu; marsikdo izmed vaših prijateljev, sorodnikov in znancev gotovo še nikdar ni videl živega jezikoslovca, nikar pa še, da bi bil imel osebno kaj opravka s takim možem. Toda v jutrovi deželi je to vse drugače! Tam namreč človek ni pravi človek, dokler se mu ne posreči, da vsaj nekoliko »popravi« milo materinščino! In že slavni Sujuti je štel v 15. stoletju nad 2500 arabskih slovničarjev!

Od nekdanj sta si bila velika prijatelja, namreč Abdul Slovožok in pa Kara Besedavelj. Že na gimnaziji sta vzajemno goljufkala bodi si pri ustnih, bodi si pri pisanih perečih vprašanjih. Skupaj sta delala tudi prve nerodne sonete, prve cigarete in druge dijaške grehe. Na sijajnem vseučilišču v blagoslovljenem učenjaškem mestu Massr-el-Qahireha sta kakor Kastor in Poluks kolegijalno stradala oba v enem kabinetu, katerega sta prav tako kolegijalno dolžna ostajala godrnjajoči stari gospodinj. Lepo vzajemno sta tudi vselej »zažingala« lačno ustanovo, dokler ni izginil iz skupnega mehurja financ zadnji cekin! Tako nesebično sta se torej veselila svojih dijaških, svojih najlepših let »softi« Abdul Slovožok pa Kara Besedavelj.

Kar se je zazdelo profesorjem, da je dosti; promovirali so ju isto soboto za modra doktorja, in isti »pazar ertesi« (ponedeljek) sta vzela vsaki svojo ljubico za zakonsko ženo. — Celo vdovca sta postala oba isti dan! Njiju soprogi, gospa Selma Slovožokova in pa Lejla Besedavljeva sta se namreč na praznik ramadanskega bajrama tako na trdo napokali zabeljenega ješprenjčka in sirnatih štrukljev, da sta se obe precej po večerji naturalistično razpočili, prav korajžno vdani v fatalni kizmet.

Kaj pa sta nato ugenila presenečena vdovca Abdul Slovožok pa Kara Besedavelj, kaj mislite?

»Smrt je črn dromedar, ki poklekne pred vrata vsakomu!« se je urno potolažil jadni Abdul.

»Kdor se joka za vsem svetom, naposled še oslepi!« se je nakašljaj ubogi Kara . . . Revež!

In ne samo to, da nista vzela nikdar več v misel ne sirnatih štrukljev, ne zabeljenega ješprenjčka! Ampak še to: šla sta in sta se, »ljubezni tiranije« rešena, posvetila popolnoma le jezikoslovni pili, s katero sta začela takoj po pogrebu marljivo drgajšati miloglasnemu arabskemu jeziku oskubeno »rujo«.

Tukaj sta odstrigla besedici rep in ga prišla drugemu, čisto zdravemu izrazu zavratno za tilnik; tam zopet sta odščipnila z jezikoslovno giljotino kar celo glavo, jo pretolkla, prevajala, prekuhala in jo prikrpala drugi besedi kratko malo sredi trebuha in zagnala vse skupaj v Prokrustovo posteljo. Ves božji dan in pozno v noč sta sklanjala samostalnike in stopnjevala pridevnike, spregala arabske glagole na vseh 16 načinov in pretapljala soglasnike, obraževala naklone in izprevračala zaimke, tlačila prislove in dražila predloge, parala medmete in raztvarjala obrazila, lasala členke in izvijala pravila, žvečila priponke in žagala oblike in zopet in zopet razglabljal etimone, stikala po slovarjih, po rečnikih, po slovniki, po besednjakih in slovotvorila z lepa in z grda, da je bilo joj in gorje! V malo letih sta skrpucala nedolžni jezik Korajšitov tako, da je bil bolj pisan, kakor hlače kranjskega rokovnjača. Prej »krasan in pa cvetan tako,« je dobil iz tiste presnete staroturščine, iz sosednjih idiomov ali pa kar izpod pazduhe obeh marljivih učenjakov toliko krpic in cunjic, da je bil naposled vreden primere s sliko one Rosinante, ki ima vse zedinjene konjske bolezni »in corpore«, zdrave kože pa tako malo na sebi, da ne bi imela ne ena sama muha iz boljše hiše na njej zadosti prostora.

Pisatelji in uredniki so obupno vili roke! Abdul Slovožok in Kara Besedavelj sta delala neumorno: jezik velikega proroka je bil vsaki mesec drugačen! Pravopis se je hitreje izpreminjal kakor luna; vsako poglavje romanov je bilo drugače pisano. Naposled pa so si prikrojili jezik vsaki po svoje, in presrečni narod se je lahko ponašal, da ima več pravopisov kakor pisateljev!

Kmet je pa klel, »molitve bravši.« . . .

Ona dva, ki sta bila kriva vsemu temu, sta torej sedela kraj skesanega kurnika, kadila iz dolgih čibukov in srebala črno kavo. Ob tem sta pa zamaknjeno gledala v preperel rokopis, iz katerega je čital debeli in kratki Abdul Slovožok na glas od desne na levo.

»Čira!« vzklikne hipoma dolgi in suhi Kara Besedavelj, ustavivši čašico pred usti.

»Čara!« se vznepokoji kratki in debeli Abdul Slovožok v svojem temnomodrem kaftanu.

»Čira, prijatelj, čira!« je zmajal Kara Besedavelj z glavo, da je bil njegov zeleni turban v največji nevarnosti, ter postavil skledico na tla.

»Čara, Kara!« kokodajsne srdito tolsti Abdul.

»Čira, Abdul!« se mu zaleti Kara živo v besedo in pridene porogljivo: »Ali ne znaš brati?«

»Tukaj čitaj čara!« zaškriplje Abdul Slovožok z zobmi.

»Ni res! Ampak: čira!« viče Kara in si nervozno gladi dolgo sivo brado.

»Čara!«

»I!«

»A!«

»I!!«

»A!!«

»Kaj boš govoril! Naj ne vidim večnega veselja, ako —«

»Kaj pa ti veš!«

»O ti krompirjevec ti!«

»Ti, ti . . . preoblečena žaba! Allah naj te udari s svojo jezo!«

Zdaj sta skočila oba pokoncu! Abdul Slovožok je vihtel svojo knjigo in čibuk, Kara Besedavelj pa čibuk in svojo patologično marelo, katere nista že dolgo več zanimala ne solnce, ne dež. Razjarjena, nema sta si stala veleučena gospoda nasproti! —

Krvavo rdeče se je nagibalo solnce v zaton, zlatilo debela palmovemu gozdu na daljnem horizontu in užigalo svetle polumesece na belih, blestečih minareti . . . V trudnem vodovju v nižavi so se

zrcalili žarni oblaki . . . Počasi in tiho, kakor sence, so plule čaplje visoko nad bananovimi setvami tja v svoja nočišča. Na zračnem omostju vitkega minareta pa se je verni sluga / prorokov, krepostni »mujezin«, slovesno oglasil:

»Allah je najvišji Bog! Moj priča glas,
Da nikjer nad njega ni Boga vrh nas.
Glas vam moj svedoči, da najvišji Bog
Allah je; in Mohamed mu je prorok.
Blagoslovljeni bodite vsaki čas,
Allah je najvišji Bog vrh nas!«

Brez mraka se je naredila iz dneva hladna noč . . . Abdul Slovožok in Kara Besedavelj sta se pa še vedno vroče in divje, skoro diabolski pogledovala!

»Ibn Hamza al-Butîca bere¹⁾ na tem mestu vselej le »čara!« izpregovori s težko muko debeluh. Skoraj bi se mu bil odvalil trebuh od jeze.

Kara Besedavelj pa ga pogleda prezirljivo od turbana do copat in od copat do turbana in mu reče:

»Ibrahim ibn al-Abecestric — čita »čira!«

»Abû Saladin al-Zabîti Črkobrbec je dokazal —«

»Nič ni dokazal! Omar ibn Abî Rabî al-Bêlacopâta je vendar —«

»Kaj klobasaš! — Dromedar!«

»Ali hočeš, da ti pripeljem eno z dežnikom?!«

»Kaj? — Ti meni? — Ti suha jerhovina! Od ondod, ti štoklja ti štokljasta!« je pihal razkačeni Abdul Slovožok.

»Dobro, le zabavljaj! — Pes laja, karavana potuje dalje!«

»Sto šejtanov²⁾ naj te živega vzame! — Ven z mojega dvorišča! — Ven, pravim! Ti me ne boš učil, kaj je »hajir« in »šer«!³⁾ — Stopaj!« . . .

Tako je švignil plamen razpora in jeze med nekdanja prijatelja. Najbolj je jezilo Abdula, da mu je rekel Kara: »Krompirjevec!«, njemu, ki je znal vse »kitabe« (sveta pisma) in vseh sto in štirinajst sur iz korana na pamet! — Besedavlja pa je strašno pekla »preoblečena žaba!« Sedem mesecev je bil lani na sveti božji poti v Mekko, Abdul pa le zadnje tri v letu: ševal, dsulkade in dsulhedše! In on se ga predrzne poditi z dvorišča, njega, doktorja, profesorja — in tako dalje!

¹⁾ Mnogo starih arabskih rokopisov nima nobenih samoglasnikov. *Op. pis.*

²⁾ Šejtan = hudič. *Op. pis.*

³⁾ Dobro in zlo. *Op. pis.*

Ves zelen od jeze je stopal z dolgimi koraki proti izhodu. Tam pa se je urno in burno zopet okrenil, pomeril z dežnikom na Abdula, bliskoma odprl marelo in strahovito zacvilil:

»I!!! I!!! I!!!«

Abdulu Slovožoku pa so se nabreknile mišice na obrazu, in oči so se mu ljuto izbulile! Zacceptal je z nogami, izpustil čibuk in knjigo, popadel polomljeni kurnik, ga zagnal za nasprotnikom in se drl silovito:

»A!!! A!!! A!!!«

Kara Besedavelj mu je v naglici še jezik pokazal in odštorkljaj s svojo marelo kakor pokvečena triola.

Ko je prišel nočni čuvaj, umazan Nubijec z belim turbanom in velikansko sulico, gledat, kaj da je, takrat je že zopet vladal mir okolo in okolo konec prelepega mesta Bim-el-Bam, in nič ni kazalo, kako hudo sta se bila ravnokar spoprijela veleučena gospoda doktorja in profesorja Abdul Slovožok pa Kara Besedavelj.

II.

Na smaragdne obzorju, nad nizkimi holmi je vzplavala sramežljivo zardela luna in se počasi dvigala med zvezdni zbor . . . Vroči žar dneva se je umaknil nočnemu hladu. —

Ne daleč od mestnih zidov, pod ponosno-visokimi platanami, med gostimi alojami in granatovim grmovjem, divotno posutim z ognjeno-rdečimi cvetovi, je stal mlad, vitko zrasel Arabec in sanjavo zrl v bajnosvetlo, magično noč.

Sokolje oči, fino zakrivljeni nos, krepka spodnja ustnica, močni obradek in žilavi udje so vam značili drznega jezdeca. Videlo se mu je, da pričakuje nekoga nestrpno. Stal je nepremično in vlekel na uho. —

V daljavi je šumela reka, popevalo vodovje svojo zamamljivo tisočletno pesem, šepetalo na palmah perje, tulila zverjad, skovikal plahi skovir . . .

Zopet in zopet je zmajal čakalec nevoljno z glavo. —

Zdaj pa so zatrepetali živordeči cvetovi ob strani; vejevje se je razdelilo, in pred mladega moža je stopilo prekrasno arabsko dekle.

»Fatima!« vzklikne on, ji skoči naproti in poljubi devojki smejoče se ustnice.

»Zakaj pa moje ljubice včeraj ni bilo semkaj?« jo vpraša napol očitajoče, napol skrbljivo.

»Ah . . . Ahmed!« vzdihne ona in se mu nasloni na prsi.

»Kaj je bilo? — Kaj se je pripetilo najlepšemu cvetu mojega naroda?« se razburi on in privije hitro sopočo mladenko tesneje k sebi, neprenehoma ji gledajoč v očarljive črne oči, iz katerih je prečudno sevala vsa iskrenost in vernost in poezija, vsa sladka melanholija in milota in prirodni ponos ljubečega dekleta.

»Midva se ne smeja nič več shajati, Ahmed!« mu odgovori ona obotavljajoč se, povesevši oči. Danes sem zadnjikrat... zadnjikrat prišla!«

Njemu se je čelo hipoma nagubančilo; iz oči se mu je zasvital divji ogenj! Izpustil je dekle in hlastno zgrabil bogato okovani samokres za pisanim opasjem:

»Kdo nama brani? — — Kdo!«

»Lepo te prosim, ljubi Ahmed, pomiri se... Skoraj bi se te bala!« Stopila je za korak nazaj.

»Fatima, zaupaj mi!« je izpregovoril po kratkem molku mileje.

»Kaj se ti je dogodilo?«

»Saj veš, kako sta se najina očeta —«

»Proklete čačke! Proklete učene kvante! — Ali sta si res še vedno na dvoje?«

»Do smrti se sovražita! — Tožita se drug drugega pri kadiju.« —

»Pri veri velikega proroka! Toda — kaj pa to naju moti?«

»Nič več ne boš smel zahajati ašikovat¹⁾ pod moj pendžer.«²⁾

»Zakaj pa ne?! — Kaj mi je mar pravde najinih filistrskih starcev!«

»Moj oče je dal teti Amini stroga navodila... noben bakšiš³⁾ je ne zmoti več! — Mušrabije⁴⁾ na mojem obloku so zakrite in zabite... Vsi doma me pazijo, da se mi ni nikamor ganiti! — Ah, Ahmed!... Nikdar si ne bodeva svoja!«

»Ti moraš biti moja! — Fatima... Fatima, beživa! — Beži z menoj! — Boš? — Fatima!«

»Jaz da bi zapustila očeta? — To bi mu bila gotova smrt!«

»Ti me ne ljubiš,« se je okrenil Ahmed in potegnil s samokresom po luščeči se skorji platanovega debla, da se je sipnilo suho lubje daleč v stran. »Tvoj oče ti je ljubši kakor jaz!«

»Preklinjal bi me! — Preklel edino svoje dete!« — —

On je vtaknil orožje zopet za pas, stopil dekletu čisto blizu in jo prijel za roko

¹⁾ Vasovat.

²⁾ Okno.

³⁾ Napitnina.

⁴⁾ Omrežje, iz lesa izrezljano; namesto stekla na oknu.

Op. pis.

Op. pis.

Op. pis.

Op. pis.

»Fatima, povej mi odkritosrčno: ali me še ljubiš?«

»Seveda te! — Kako pa še moreš vprašati!« mu je zagotovila.

»Ali bi bila sicer prišla tolikrat sem na ta samotni kraj?«

»In zakaj ne bi bežala z menoj!« jo je poprosil z nova. »Pojdi, pojdi z menoj!«

»Ne srdi se — toda, jaz ne morem!« se je branila.

»Fatima!«

»Ne, ne, ne . . . Ne smem!«

»Vidiš, jaz bi vse žrtvoval za-te . . . In ti?« — Izpustil ji je roko. —

Fatima je molčala . . .

»Kaj mi je brez tebe ves svet, ljubica! — Ti moraš! — — Moraš . . .«

»Kako bi rada! Ali — ni mi mogoče! — Ti preveč zahtevaš od mene!«

»Dobro, Fatima!« je dejal s tihim, toda odločnim glasom. »Ne bom te več silil! Podaj mi še enkrat roko! Poljubi me še enkrat.«

Burno jo je objel . . . Poljubila sta se; prijel je njeno roko in jo strastno stiskal na srce. —

»Allah bodi s teboj, Fatima! — Mene ne bo nikoli več nazaj!« —

»Kaj nameravaš? Kam hočeš?« je zaihtela preplašena deklica.

»V Stambul! — Sultanovi vojski je treba konjikov . . . Nihče izmed vas me ne bo več videl . . . Bodi srečna!« —

Še enkrat jo je pogledal in se naglo obrnil . . . Kakor okamenela je gledala za njim. — Že je izginil za cvetnim grmom!

»Ahmed!« je kriknilo zdvajajoče dekle in steklo za njim.

»Ostani . . . jaz te . . .«

Srčna žalost ji je zadušila glas . . . Ahmed je obstal, nemo jo pogledujoč. —

Počasi ji je sklonila glavica, kateri ni zakrival obrazka nikakršen »yashmak« (zavoj), tega milega obrazka, katerega bajno lepoto je bil primerjal Ahmed v srečnih urah nekaljene ljubezni tolikokrat Gje-brailu, Mičailu, Azrailu, Israfilu in vsem drugim »melekom« (angelom) božjim . . . Pisana ruta, turbanu podobna, bogato z zlatom pretkana, ji je počasi zdrsnila na polno ramo in osvobodila svetle črne lase, prepletene z rdečim svilnatim trakom . . . Na lepem vratu in na prsih so ji vzdrtavale dragocene korale, kroglice od jantara, nizovi od oniksa, obsidijana, jaspisa . . .

Kar si je zakrila obraz z rokami in glasno zajokala . . . Na finem zapestju so zablesteli v mehki mesečini zlati okovi, z biseri

in cekini okičeni — ji zablesteli še svetlejši biseri med zastirajočimi prsti iz rosečih se oči.

Ah! Devet in devetdeset odstotkov same vode je v solzah! — In vendar so včasih tako grenke!

Tako rajsko srečna sta bila prej oba, edinec Abdula Slovožoka pa edinica Kare Besedavlja! — Kakor bi ju bili znesli golobčki skupaj, tako krasen par sta bila! Zlasti o prazničnih priložnostih! — Mlada oba, oba lepa in zdrava! Vsaki naturalist bi se bil javno izjokal nad njima! Domišljevala sta si, da njiju sreča nima ne konca, ne kraja! —

Kaj še!

Prišlo je ravno narobe! Ahmed je klel, Fatima je vzdihovala . . . Zdaj naj pa še kdo pride in reče, da ni to strašno žalostno!

» . . . ljubezen . . . nje minljivi užitki niso vredni njenega trpljenja!« tako nekako pravi Lermontov. Sicer je pa tudi prav, da je tako! Drugače bi se čutili zaljubljeni malo preveč enake bogovom in bi postali podobni tistim lahkomišelnim angelom, ki so si izbrali Luciferja za prvega generala in si na ta prevzetni način pokvarili karijero za vse večne čase.

Ahmed je bil mehkega, skoraj slovanskega srca! Svoje ljubice ni mogel dolgo gledati jokajoče se. — Hitro jo je prijel za malo roko in jo nežno odvedel k posekanemu deblu; tjakaj je sedel in vzel Fatimo v naročje . . .

»Ako bi se izpolnila tako kmalu vsaka želja, bi bil vsaki fakir lahko paša!« jo je pričel tolažiti z arabskimi pregovori in jo božal po rosnem licu. »Iz trnja zraste roža; iz rože zraste trn! — Zidala sva si prezaupno seraile¹⁾ v oblake! — Treba nama je kaj pametnega ukreniti, da si pomoreva. Kdor se ne trudi, on ne je medu! — Prosim te, ljubica, nikar se mi več ne jokaj! Saj je tvoj zvesti Ahmed vedno pri tebi; zdaj prisoten, in odsoten pa vsaj z duhom! — Trdno upam, da se nama bo godilo kdaj še mnogo lepše, kakor pripoveduje naj-mičnejša »hikajah«²⁾ našemu narodu. Allah naju ne zapusti! Vidiš, že mi je vdahnil v glavo rešilno misel!«

In čudno! Ni še preteklo Bog ve kaj časa, in že se je razjasnil dekletu objokani obrazek . . . Čisto je pozabila, da jo čaka doma stara Amina! Poljubovala sta se goreče in vestno z Ahmedom in si stiskala roke . . . Tako namreč zahteva običaj v jutrovi deželi; Ahmed in Fatima sta pa domače šege in navade zelo spoštovala! In Fatima je bila dekle blagega srca! Vestno in goreče je vrnila Ahmedu vsaki poljub.

¹⁾ Palače.

²⁾ Pravljica, bajka.

Op. pis.

Op. pis.

Iz daljave pa je dovajal veter omamljive glasove pojočega valovja . . . donašal ognjenordečim cvetovom na granatovem grmovju hladilne, krepilne rose . . . se ljubko poigral s šumečimi peresi kosovih in datlovih palm in se rahlo izgubljal dalje v magično, bajnosvetlo noč.

III.

Po razbeljenem pesku neskončne puščave je jezdil osamel jezdec. Truden je sedel v globokem turškem sedlu, truden mu je stopal drob-noglavi arabski konj po žarečih tleh.

Že dolgo je, kar je bil srečal Ahmed roj belo oblečenih beduinov z vihrajočimi burnusi na majhnih, kosmatih konjih. —

Zdaj pa je zopet sam v nedogledni, rumenosivi planjavi. Niti kaplje nima več v vodnih mehurjih!

Nič se ni ganilo . . . Le zdaj in zdaj se je vzdignil razpaljeni, zibajoči se zrak, plamteč veter je zadihal in prežigal brezmejno pečevje in golo skalovje.

Vedno hujše ga je žejalo; afrikansko solnce je žarelo, kakor da bi gorelo vse nebo. Smrtni mir je legal Ahmedu na čute, glava mu je klonila . . . Kakor skozi meglo so mu gledale oči. — Že ni čutil več stremenov . . .

Tu se mu izpodtakne izmučeni konj. — Jezdec se zopet vzdrami in pogleda kvišku.

»Oaza!« krikne hripavo in izpodbode konja.

In glej! — Tam v sinji daljavi se zibljejo visoki vrhovi palm na vrtu! — Široka, temnomodra reka preliva bistre valove mimo bujnih trat in livad, mimo sivih zidov čarobnega saracenskega gradu . . .

»Voda! Voda!«

Ahmed zbere zadnje moči in dirja, dirja . . .

Čedalje določneje se mu prikazuje vabilno zelenje, cvetni gaji, hladni vrtovi, čedalje natančneje mu razločujejo oči senčne bregove prečistih voda . . .

Pogleda . . . pogleda zopet — oaza je bila izginila!

»Fata morgana!« vzklikne bolešno.

Konj se trese pod njim, vedno pogosteje se opoteka ubogi »Ali«. Ahmed ga ustavi in zdrsne raz sedlo.

Razumno ga pogleda plemenita žival in mu položi fino glavo na ramo.

»Ali nama bo res tukaj umreti?« potoži jezdec onemoglemu belcu in ga pogladi po vitkem, svetlem vratu in po krasni dolgi grivi. »Nikoli več ne bodeva videla domačega kraja . . . Zašla sva!

Nikdar več nama ne bo pritekla ljuba Fatima nasproti, da poljubi mene in ponudi tebi belega sladkorja . . . Ali — ti ubogi moj Ali! — Nepremakljiv je kizmet! — — Toda ne! Ti se lahko še rešiš! — Oj, zdirjaj mi sam od tod, moj biser, moja dika, moje veselje! — Morda najdeš domov in pribežiš k Fatimi, da zve mojo usodo . . . Brzo, Ali! — V dir! Bodi mi lahek kakor veter, hiter kakor blisk!»

Ošinil je žrebca po nogi.

Naravnost pokoncu se je vzpela ponosita žival, zadirjala skokoma v kolobar, da se je razsikal drobní pesek visoko v zrak, zlovoljno stresavala in zmajevala izrazovito glavo, nastavljala ušesa, ugrizavala uzde in se počasi vračala. Zvesto bitje ni hotelo zapustiti svojega gospodarja!

Ginjen si je razprostrl Arabec preprogo na tla. — Obrnjen proti Mekki, napol kleče, napol sede, je začel moliti . . . Tiho je stal »Ali« poleg njega. —

Ko je Ahmed opravil molitev, si je potegnil plašč čez glavo in vdano pričakoval smrti. —

Ura za uro je minila. Nesrečnemu potniku so jeli giniti čuti . . . Kar je »Ali« veselo zarežgetal!

Ahmed se je težavno dvignil na noge. Nekje v daljavi je zapel jasni zvonec velblodov . . . Mladi Arabec je potegnil samokres izza pasa in ga sprožil. Kmalu nato se je približal na dromedarju širok, krepak jezdec, golorok, v velikanskih škornjih in irhastih hlačah.

»Sam Allah te mi pošilja, blagi tujec!« ga je pozdravil s slabotnim glasom Ahmed. »Tisočera hvala njemu, Mohamedu in tebi, dragi rešitelj! — — Skoraj sem mislil, da moram umreti . . . Glej, voda mi je pošla . . . Ahmed mi je ime . . . In kdo si ti?«

»Preteto ne bodi!« jo je urezal jezdec na dromedarju po ribniški in si brisal pot raz šegavi pošteni obraz. »Ali ne vidiš, turška krota, mojih rešet in ret in loncev in žlic tukaj gori? — Pa bi ti za Ribničana Urbana ne vedel, ki je po celem svetu znan? — — Vode, praviš, da bi rad? — I, ljubček moj, saj je sam nimam dosti! — Pa jo bova le lepo krščanski delila, da me ne bo danes ali jutri sram, kadar nam bodo naš gospod fajmošter pri nas doma v Ribnici kaj pridigovali o usmiljenem Samaritanu tako lepo in gladko in milo, kakor znajo samo oni, da se vsi vaši neverni turški svetniki lahko trikrat skrijete pred njimi! — Preteto ne bodi!«

»Allah ti povrni stotero, kar boš dobrega storil svojemu bratu!« se mu je zahvalil Ahmed, ki je razumel Urbanovo ribniško arabščino komaj napol. »Toda povej mi, prijatelj, kdo si ti?«

»Ribničan Urban, po celem svetu znan! To ti zdaj že drugič pripovedujem, če ne zameriš!« ga je poučil slovenski korenjak poštenjak; veselo je gledal, kako slastno pije mohamedanec njegovo vodo, ter mu je ponudil še pest datlov.

»R'-ibn-džan?« je ponovil Ahmed; ugasil si je bil žejo in napajal je zdaj konja.

»Še precej dobro se ti je izonegavilo, no! — Čisto me pa le nisi zadell!«

Okrepčani Arabec pa je potegnil izza pasa mošnjico polno cekinov in jo ponudil Ribničanu v dar.

»Tega me pa Bog varuj, da bi jaz to vzel!« se je branil preprosti potnik na velblodu. »Da bi rekli v Ribnici doma: »Le pogledjte ga hinavca, v Afriki je vodo prodajal namesto »sühe robe« in vsem Ribničanom je dobro ime zapravil! Tega pa že ne, veste vi! — Torej le vtaknite spet svojo mošnjo! Morebiti vam bo še huda za nohtmi, če imate še kaj daleč do doma. Toda če hočete kupiti od mene kako rešeto ali sito ali kar si bode — pa narediva!«

Ahmed je vzel prvo, kar mu je ponudil »R'-ibn-džan«, namreč veliko kuhalnico! In še predno je vedel zavzeti Urban, kako in kaj, je bil Arabec z izdelkom ribniške domače industrije že na iskrem konju in je urno izginil v prašnem oblaku proti zapadu. Urban se je popraskal za ušesa, varno spravil polno mošnjico in dejal nekoliko v zadregi:

»Sam zlodej ve, kakšen gospod je to? No, pa — brez zamere, no! Preteto ne bode!«

Potem je pognal svojega velbloda na vzhodno stran. — Ahmed pa je srečno našel še pred večerom oazo, v kateri mu je prebival stric Osman al-Džavâlikî.

Temu njegovemu stricu je bil zli duh iz »džchemema« (pekla) svoje dni tako preslepil um, da se je pomilovanja vredni Osman oženil petindvajsetkrat zaporedoma! Naposled se je začel samemu Allahu smiliti; naklonil je zaljubljenemu možu »kri čisteče« sanje.

Al-Džavâlikîju se je zdelo neko noč, da je prijahal nekdanji komij Mohamed na neosedlanem luninem žarku predenj, mu dal poljubiti sveto knjigo iz sedmih nebes (koran) in ga ogovoril, rekoč:

»O ti presneti Osman, kakšen Osman si ti! — Petindvajset žen si rediš, pa vse te goljufajo . . . Naglo, ti velim, naglo se mi jih odkrižaj! — In glej, kako se mi ozdraviš; zakaj v tebi je vseh devet kardinalnih šejtanov!«

Odslej ni dalo Al-Džavâlikiju miru, dokler se ni iznebil svojih petindvajsetih krasotic. Nato je praznoval s svojimi prijatelji majhen jubilej in šel v oazo pokoro delat in hudiče izganjat!

Izganjal jih je pa z blaženim cvičkom, kateri ga je rešil že čez sedem mesecev osmih šejtanov! Samo še deveta hudoba, izmed vseh najbolj kosmata, se ga je trdovratno držala. —

Zato je pa njo tem vztrajneje izganjal! Ležal je noč in dan v svojem prostornem brlogu na mehkih blazinah, z glavo velikanskemu sodu vina ravno pod pipo!

Cviček je sicer mohamedancem prepovedan; toda Osman ga ni užival kot pijačo, ampak kot medicino! —

Njegov nečak mu je kmalu razodel čudne ovire svoje ljubezni in ga naposled naprosil:

»Ljubi stric! Ti sam si napisal oni rokopis — Povej mi torej, kako naj se bere: »čira« ali »čara«? — Ti vendar to najbolje veš!«

Stric je pa ravno zopet izganjal svojega nadležnega šejtana . . . Zato se ni dal dosti motiti, ampak je mimral orfične besede, iz katerih je mogel Ahmed le tu in tam spoznati kaj pravega jedra. —

»Dva kapitana sta barki nevarna . . . Kdor mnogo ve, se mnogo moti . . . Rane od noža se ti zacelijo laglje kakor rane od jezika; kdor hoče mirno živeti, bodi slep in gluhozem; odstreljena puščica se ti ne vrne nikdar več . . . Ti gospod, jaz gospod — kdo osedla konja? In dasi je nasprotnik muha, ti si ga misli slona . . . Z lepimi besedami ne skuhaš močnika; skrbi ti ne poplačajo dolga . . . Zaradi enega samega kupca prodajalec ne odpira prodajalnice . . . Na kija¹⁾ dan bo moral vsakdo polagati račun o dobrem in slabem! Allah vidi črno mravljo v črni noči na črnem kamenu.«

»Ljubi stric, od narodnih pregovorov pa tudi ne bom sit!« je hotel reči nemilo razočarani nečak, ki je pričakoval kaj bolj kompaktne. Vendar se je premislil, voščil odkritosrčnemu stricu lahko noč in se vrnil k njemu drugo jutro na vse zgodaj, še predno si je mogel modri Osman al-Džavâlikî nastaviti usta na pipo.

In Ahmed je pravo zadel! S srečnim nasmehom se je zahvalil stricu za ono, kar mu je ta zdaj povedal na uho . . .

»Dragi striček! Kako naj vam to povrnem?« je vzkliknil hvalni nečak od samega kipečega veselja.

Stric Osman al-Džavâlikî pa se je zavil zopet v odejo, približal usta pipi ter ukazal:

»Odpri!«

¹⁾ Sodnji (dan).

IV.

V hladni, z gipsom nalikani sobi je hodil suhi gospod profesor in specijalist za samoglasnike vse jutrove dežele, doktor Kara Besedavelj, dolgih korakov gori in pa doli. — Vroče mu je bilo pod težkim turbanom; na prvi pogled je bilo videti, da ni židane volje! Nervozno je sunil z nogo enega od obeh divanov, ki sta stala v dveh kotih, obložena z dragocenimi pisanimi preprogami. Po stenah na težkem črnem brokatu, obšitem s pestrim suknom, so se svetile zlate arabeske, na raznobarnih našitkih pa zlati reki iz korana.

»Jaz imam prav, kajpada! Abdul Slovožok naj me pokoncu v uho piše!« je zamrmral nekako po sili. »Kdo izmed naju je začel prepir? — On ali jaz? — E, pa dobro! — Ne razmišljujmo več tega!«

Vendar vedno z nova so se mu vračale neubogljive misli k nesrečnemu povodu srditega razpora! Priznati si je moral, da je on sam mnogo kriv, in da težko pogreša jezikoslovnega prijateljstva z Abdulom. Vedel je predobro, da ljubi njegova edinica Fatima nasprotnikovega sina z vsem žarom prve ljubezni; opazil je bil, da ona ne poje več tako razposajeno veselo, kakor prejšnje dni; videl je, da mu tiho vene in hujša od dne do dne bolj za svojim ljubčkom.

Toda — ali naj gre on, veleučeni gospod Kara, tja k svojemu razžalilcu in naj se jame pogajati z njim? —

»Tega pa že ne!« se otrese gnevno. »Tako daleč pa vendar še nismo!«

V tem se je bilo zmračilo. Kara Besedavelj je začel opravljati svojo večerno molitev.

Očistil je sebe, obleko in kraj, kjer je stal, si umil roke do zapestja, vzel trikrat vode v usta in trikrat v nos in jo zopet izlil. — Potem si je umil obraz in roke do laktov in si otrl z mokro roko glavo. Z mokrim prstom se je dotaknil ušes in vratu. Nato si je umil noge do gležnjev . . . Zdaj pa se je obrnil proti Mekki, dvignil obe roki z odprtimi dlanmi do ušes in izrekel:

»Allah nekber!«¹⁾

In dejal si je roke na pas tako, da mu je desnica pritiskala levico. Tako je obstal, gledal pred-se, mislil le o Bogu in o drugem svetu in izmolil dve tri molitvice iz korana . . . Potem se je pripognil, položil roke na kolena; glava in ledja so mu bila v ravni črti. — Malo pozneje je pokléknil, postavil roke na tla, glavo pa med-nje na

¹⁾ Allah je najvišji!

tla in klical Boga in molil goreče . . . In z nova je pokleknil, pogledal najprvo na desno, potem na levo in rekel pobožno:

»Eselaum aleikum serah metulah!«¹⁾

— Nekoliko pomirjen je sedel na divan . . .

Kmalu potem pa je vstopil sluga Hasan in mu ponižno javil, da čakata zunaj stari Abdul in mladi Ahmed, in da prosita pristopa.

Profesor Besedavelj je bil iz početka bolj v zadregi kakor bolha v volni! Nekoliko je še pomislil, potem pa hitro izpregovoril:

»Kara Besedavelj pristrčno pozdravlja oba gosta in ju prosi, naj prestopita nevredni prag njegove revne hiše!« —

»Selamum aleikum! Oba sva imela prav!« se mu je prismejal tolsti Abdul nasproti.

»Ve aleikum eselaum! Hvala proroku!« mu je preprijazno odzdravil Kara.

»Moj sin tukaj je bil pri pisatelju onega rokopisa, pri samem slavnem Osmanu al-Džavâlikkiju!«

»In kaj je rekel ta?« je vprašal Besedavelj hitro Ahmeda.

»Čira ali čara, to je vse ena godlja, mi je zagotovil stric. I ali a, njemu se zdi to vse eno!« je odgovoril Ahmed.

»In midva —?« se je obrnil Kara k Abdulu.

»— sva seveda zopet dobra prijatelja!« mu je segel debeluh živahno v besedo. »Saj imava oba prav!«

»Kaj pa »krompirjevec?« se je spomnil Besedavelj.

»Allah ti ga odpusti; jaz sem ti ga že! Ti pa meni »preoblečeno žabo«, kaj ne?«

»I kaj pa! Tukaj je moja roka! Jutri se pogodiva pri kadiju.« —

— Dočim sta se Abdul Slovožok pa Kara Besedavelj tako lepo rokovala, je zarigal zunaj na dvorišču stari osel hišnega gospodarja na vse svoje oslovsko grlo in čisto intoniral:

»I-â! Ii-aâ! Iii-aâa!«

Vsa zavzeta sta se jezikoslovca spogledala, potem pa so udarili vsi trije z Ahmedom vred v homerski smeh!

To ugodno priliko je sin Abdulov umno porabil in urno poprosil veselega Karo za roko Fatimino.

»No . . . pa si bodi!« je obljubil Besedavelj, zadovoljno motreč čvrstega snubača . . . »Samo če te bo marala!« je dodal važno in lokavo namežikoval smejočemu se Abdulu. — »Hasan, pokliči Fatimo!«

¹⁾ Bodite blagoslovljeni!

Jej! Fatime ni bilo treba dolgo nagovarjati! Hitro sta bila z Ahmedom skupaj, in poljubov ni bilo ne konca ne kraja! — Jej, jej, jej!

»Stojta!« je viknil Besedavelj. »Od zunaj slišim čuden vrišč!«

Vsi so pohiteli ven na ulico. —

Tu je čepel na svojem dromedarju preklicani Ribničan Urban nekoliko bled in je pisano pogledaval tolpo mohamedancev, ki so vihteli proti njemu od vseh strani sablje in samokrese in sezali z dolgimi prekljami po njem in po velblodu, da so letela rešeta, sita, rete, obodi in razbiti lonci daleč okrog! Preteto ne bodi! —

»Pri veri proroka, stojte možje! Kaj mu hočete?« se je potegnil Ahmed za Urbana.

»Mohamedu je zabavljaj! — Ubijmo ga! — Na tla z njim! — Ustrelite nevernega gjavra! Zakoljite ga!« je besnela mnogoglasna, vedno bolj naraščajoča krvoločna druhal.

Že se je vzpel temnorjavi Arabec z divje lesketajočimi se očmi na velbloda, že je dvignil roko, da bi zasadil tujcu dolgi ostri nož v srce, kar je priskočil Ahmed ter ga podrl na tla.

»Dajmo ga! Streljajte!« je rjula razlučena množica.

»Mirujte!« je zagrmel Ahmed. Pa tudi Ribničan ni bil tiho! Dvigal je svojo gorjačo in grdo kričal: »Ali morda mislite, da se igrate s punčko? Kaj bo vaš Mohamed, ki še latinske šole poduhal ni — preteto ne bodi! Še ministrirati ni znal!«

»Bodi pameten,« ga je prosil Ahmed. »Molči, sicer je po tebi! — Raztrgajo te! — Prijatelji,« se je obrnil k rojakom naokolo in mahal z obema rokama, »ako vam je Allah svet, poslušajte me! — Ta mož je moj znanec, moj gost! Prejšnji teden mi je rešil življenje! — Sredi puščave mi je bila pošla voda do zadnje kapljice. — In ta junak me je našel in delil vodo z menoj po bratovski! — On me je otel gotove smrti!«

»Ali on zasramuje našega proroka!« je vpila druhal.

»Vi se motite!« je nadaljeval Ahmed. »Ako bi moj pobratim zaničeval našo vero, ne bi bil tako ravnal z menoj, mohamedancem, ampak bi me bil ubil in oropal, ko sem bi ves onemogel! — Zato ga pustite, da pojde z menoj! Trava bo rasla na pragu vaših sovražnikov, in Allah bo razlil vso svojo milost nad vas in vas čuval kakor levinja svoje mlade, ako R'-ibn-džanu ne storite nič žalega! — Ako se ga pa dotaknete, vas udari s šibo svoje jeze! — Zakaj R'-ibn-džan je moj gost, in gostoljubnosti ne smemo oskrunjati! Zato pojdite

mirno vsaki svojo pot, in Allah bodi z vami! R'-ibn-džan je poštenjak, to vam prisegam pri očeh svojega očeta!»

S sladkimi besedami privabiš kačo iz zemlje, veli arabski pregovor. Urbanovi sovražniki, ki so ga ravnokar še hoteli linčati, so jo kar zaobrnil in vikali:

•Allah naj te ohrani, dobri R'-ibn-džan!• —

Besedavej pa je povabil Urbana v gosti. Črni Hasan je prinesel riža s poprom, koštrunovo pečenko s citronami, banane, v masti raztopljene, in sladice. Skrbel je pa tudi za čibuke in »ardili« (nargile) in serviral črno kavo. — Ko se je »R'-ibn-džan« drugo jutro, bogato obdarovan, poslavljal, se je lepi Fatimi takoj za botra ponudil — »zakaj pa ne, kadar bo treba!« — in obljubil Ahmedu, da pošlje za strica Osmana al-Džavâlkija sod najboljšega cvička v izganjanje hentanega šejtana . . . Preteto ne bodi!

Ahmedu in Fatimi se ni treba več skrivati pod platanami, alojami in granatovim grmovjem, bogato posutim z ognjenordečimi cvetovi, in se poljubovati na samem v bajnosvetlih nočeh, ker se gresta zdaj lahko javno pri belem dnevu izprehajati in razgovarjati.

Veleučena očeta pa mrcvarita in secirata potrpežljivi jezik velikega proroka z gorečnostjo, ki se ne da nadkriliti! Zastonj jima je rigal na dvorišču stari osel, kateremu je bil dal Ahmed po nasvetu strica Osmana pravi čas nasuti peska v uho! In daleč okolo in okolo prelepega mesta Bim-el-Bam ni z lepa najti hujših prijateljev, kakor sta Abdul Slovožok pa Kara Besedavej.

Slovo.

Milostno nebo ti bodi,
Albertina, Albertina!
Naj ti vere ne prelomi,
Kot si ti jo prelomila! —
Jaz sem hrepenel po tebi,
Kakor hrepeni cvetlica
Po hladilu tihe rose:

Cvet je rosa porosila —
Moje lice — grenka solza
V morju tog se je topila
Duša moja, njega klela,
Ali za-te je molila:
Milostno nebo ti bodi,
Albertina, Albertina!

Aleksij Nikolajev.

Dekadenca, nova literarna smer.

Spisal dr. VI. Foerster.

vetovna literatura, zastopana po mlajšem naraščaju pisateljskem, je ubrala novo umetniško in duševno smer, moderno smer 'par excellence', katera se lahko smatra za dediča vseh prejšnjih smeri, ker družiti v sebi vse njih pridobitve in slabosti. Ta moderna struja nastopa kot mlada struja ter si prisvoja bodočnost. Imenuje se »moderna«, sploh pa »dekadenca«.

Vzrasla je v Francozih v Parizu; saj pa tudi ni nobeno drugo mesto po vsem kulturnem svetu bolj pripravno poprišče, na katerem bi se mogel le-ta sijajni eksotični cvet s svojo mamilno, opojno vonjavo bujnejše razvijati. Baudelaire in Verlaine, Mallarmé, Jean Moreas, Saint-Pol-Roux, René Ghil, Peladan, Vignier, Regnier, Maurice Barrès i. dr., in med Belgijci Maurice Maeterlinck so le nekateri in glavni značilni francoski zastopniki rečene moderne smeri.

Razvila se je pa »dekadenca« tudi v Angliji (Oskar Wilde), v Italiji (Gabriele d'Annunzio), v nordiški literaturi (Arne Garborg, Hans Jäger, Christ, Krogh, Hjalmar Christensen, deloma tudi Ibsen v svojih zadnjih dramah »stavbenik Solness«, »mali Eyolf«). Razen v Franciji pa so sedaj najugodnejša tla za dekadenco na Nemškem. Nemci imajo v svojih vrstah dekadente vsakovrstnih barv in nijans, od senzitivnega Hermanna Bahra pa do perverznega Arenta in satanskega Przybyszewskega. Tudi Dunaj ima svoje dekadente v Schnitzlerju in Dörmannu.

Našla je pa dekadence pot hitro tudi v Čehi. Danes se družiti pod njeno zastavo večina najmlajših pesniških talentov. Izmed prvih so bili Jaroslav Kvapil, Otakar Auředníček in Jaromír Borecký. Izmed najnovejših, katere bi lahko imenovali proti prejšnjim radikalne dekadente, se odlikujejo F. X. Šalda, Jiří Karásek, Arnošt Procházka, Otakar Březina, Jan Vorel, Anton Sova. Njih glasilo je mesečnik »Moderní revue pro literaturu, umění a život« (naročnina 3 gld. na leto), ki izhaja v Pragi pod uredništvom Arnošta Procházke, in po nekoliko tudi v Brnu izhajajoči mesečnik »Niva« (naročnina 3 gld. na leto).

V nastopnih vrsticah narišemo naravo in značaj ter pomen te novodobne literarne smeri ter se bomo pri tem opirali zlasti na

obširno, temeljito pisano kritiško študijo F. V. Krejčija, ki je pod zaglavjem »Dekadence« objavljena v češkem mesečniku »Naše Doba«, v II. letniku (1895) na str. 492. in sl.

Nazivek »dekadence« nikakor ne izraža pravega značaja tega novega umetniškega pojava, kateri ni dekadent v navadnem smislu besede, ki znači propadanje. Dekadence se imenuje rečena smer le radi tega, ker so nekateri njeni zastopniki — apostoli povzdignili s ponosno ironijo naziv »dekadence«, s katerim so jih nasprotniki s prva grdili, za bojno svoje geslo.

Materijal, s katerim grade dekadentje, zavzemajo le-ti iz kultur skoro vseh stoletij. Iz dobe klasiške krasote imajo svoje geslo, da zadošča umetnost sama sebi; od romantikov so povzeli žarovitost v koloritu in tenek čut za obliko; umetnost rokoko-dobe in japonska umetnost jih vodita k bizarnostim in pa k cizelovanju filigransko nežnih umetnostnih igrač; orient jim je podal strastne pojave pohotnosti in nekateri orientalski kulturi so jih opozorili na perversije poltnega nagona, na oni demonsko tajnostni tok, kateri se pretaka od starega veka semkaj skozi vso kulturno zgodovino, in kateremu prisojamo vse tajne verske nauke od babilonskih magov tja do srednjeveške kabalistike in do modernega spiritizma i somnambulizem, kult Satanov, srednjeveške prazne vere o čarovnicah, ekstaze flagelantov — s kratka vse one tajne kulte, v katerih se družijo pohotno razkošje z misticizmom. Vse to podaja tudi dekadenci ne le psihološki material, ampak tudi terminologijo, imenstvo.

Da označimo v glavnih potezah ono, kar je tipično za dekadentno smer, si oglejmo najprej njeno zunanost, pred vsem njene besede, njeno dikcijo in njeno obliko.

Besedišče dekadentov ni univerzalno, mnogostransko, ne obsega vsega jezikovnega zaklada; dekadentje so namreč v jeziku izbirčni, enostranski. Dekadent izbira iz vse jezikovne zaloge zgolj neke vrste in skupine besed. Čim bolj je dekadence razvita, tem ožje in ekskluzivnejše je njeno besedje. —

Kažeta pa se nam na prvi hip dva glavna toka dekadence, katera izvirata tako rekoč z dveh nasprotnih polov. Nahajamo namreč na eni strani liriko, odlikujočo se po izrazih, ki kar najbolj označujejo nežnost in plemenitost dušnega čuvstva; te vrste lirika mrzi vsakršno vsakdanost in navadnost. Labodi, slavčki, rože, lilije, rubini, harfe, kitare, vonji vseh vrst, biseri — s kratka vse, kar spominja na razkošje, komfort in eleganco, vse to spada v nje slovarski arzenal. Vedno se ponavljajoči pridevki kakor »vonjav, zlat, snežen, čaroben,

svet« i. t. d., in eksotičske besede kakor kantilena, fiola, feerija, fantom, nostalgija, parfum i. t. d. dajejo njenemu besedišču znak komforta in delikatnosti. V prostem, nevezanem prevodu sledi tu kot primer nekaj stihov iz Jar. Boreckega knjige pesmi »Rosa mystica«:

V nostalgijah sanjah, od katerih žara me senci peko,
plamti tvoje telo, v škrlat lilijenega inkarnata stvano,
kakor sijajna vaza, polna težkega vonja,
ki rosi prognancem balzamsko smrt ljubezni i. t. d.

V isto vrsto spadajo izrazi, ki karakterizujejo napeto stanje nervozne duše in nežnega trpečega telesa, n. pr. v verzih Jiří Karáska (v prozo prevedeno):

V gorke sanje so ognji razbeljeni legli.
Kakor vlažen pepel prši čuvstev prah.
A vse se meša v moten škrlat
In v telo, ko da bi bodle trde igle i. t. d.

In odtod stopamo v raznih nijansah nizdolu do drugega spodnjega pola, kjer rabi dekadentni lirik v nasprotju s prvimi barbarski doneče, razmršene besede, izražujoče prenasičenost in gnus. Nikoli pa ne zabrede dekadent v banalnost ali trivialnost, kajti tega se boji. Dekadent sega tu po tajnostnih, t. j. po malo znanih in malo rabljenih izrazih mističnih ved, sega po čudnih arhaizmi in po terminih, katere sicer nahajamo v patoloških spisih, ne pa v liriki. Za primer nekaj prosto preloženih verzov iz Arnošta Procházke »Prostibolo duše«:

Črna maša slavi svoje orgije na opsovanih simbolih Boga,
kal onečašča ženitno postelj deviških nevest,
altarje lesbiške ljubezni zastirajo oblaki kadila,
spasmodičski krči lomijo nesramnih žen nage ude i. t. d.

Kaj radi rabijo dekadentje besede, ki so povzete liturgiji katoliške cerkve, n. pr. Tailhade:

Lilija! lilija! lilija! O bledost nečloveška!
Platno štol! srce hladnih katehumenov!
Neoskrunjiva hostija, darovana našim nadam!

Skladba, stilizacija in kompozicija imajo pri dekadentih svoje značilne posebnosti; tu pogrešamo povsem onega trdnega okostja, ki bi združevalo besede v pravo celoto. Dekadentu so najljubši nenavadni efektni izrazi, v skladbi pa vlada anarhija, govor se razvija in razburja nervozno in občutljivo. Dekadentu ni ideja glavna stvar, ampak občutek, hipni vtisk, dostikrat pa zgolj kaka trma in

samovoljnost. Bourget pravi: »V dekadentnem slogu se trga celotnost knjige, da postanejo strani neodvisne druga od druge, strani se trgajo, da postanejo stavki samostojni, stavki pa se trgajo, da postanejo besede samostojne.« Opušča se tudi stalna in umetna oblika pesmi; dekadentna pesem je dostikrat zgolj vrsta posameznih, tudi logiški samostojnih stavkov in vzklikov v nevezani besedi. Podamo tu primer iz pesmi Jiří Karáska:

Moje srce, jetnik mračen,
drgeče od dolgega časa
in od praznine samote
v ječi spleena,
moj zrak, obupen tujec
v sivosti dojmov
blodi po plani mestnega trga,
kjer v lužah težke kaplje
vrve, vrše — i. t. d.

Prost vsake spone, neobtežen po vezani besedi in obliki, nam slika dekadentni pesnik duševno stanje, in zato nas njegova beseda veliko bolj poprime, nego drugih pesnikov, pri katerih poeziji ne vemo, kaj jim je narekoval naravni čut, in kaj zgolj ritem in rima. Tako prevladovanje zgolj dinamskega elementa podaja dekadentni poeziji muzikalnost. Po muzikalnosti besedosledja pa hrepeni vsaki dekadent.

Težnja po lepozvočnem jeziku pa omejuje zlasti izbiranje besed in je vzrok, da zagreše dekadentje mnogo povsem nerazumljivih in nepreločnih stihov, ki si jih ne moreš tolmačiti drugače, nego da jih je rodil zgolj zvočni efekt, lepglasje.

Združena pa je s tem tudi težnja po nijansah. Verlaine pravi v neki svoji pesmi: »car nous voulons la nuance encore, pas la couleur, rien que la nuance!« — Barva je geslo romantikom, glasba in nijansa je geslo dekadentom. Nijansa — to se pravi: ne stvar kot taka, ne polni, naravni nje vtisk, marveč zgoščena, destilovana tvarina, precejena skozi skrajnje tanko mrežico nervozno občutljive, delikatne notranjosti.

Dekadentje izločujejo iz vsake stvari vse, kar bi bilo banalno, znano, in kar bi se ponavljalo, in obožavajo zgolj one sence, linije in gube kake osebe ali stvari, ki so najnežnejše in najbolj skrite. Največji ponos je dekadentu, da iztakne na kaki stvari to, česar ni še nihče prej našel, da preišče stvar intimneje, nego so jo drugi. Na tak način odpirajo dekadentje umetnosti novo, doslej še ne izorano polje in se h kratu kot duševni aristokratje povzdigujejo nad ostalo

maso, katera ni zmožna, da bi pojnila kako stvar drugače, nego zgolj v njenem navadnem, vulgarnem smislu.

Tako potenciranje najnežnejših ekstraktov vseh snovi, ekstraktov, ki so že sami izvlečeni iz ekstraktov — tako zgoščevanje pojmov je seveda dostikrat na kvar njih bistvu in pretvarja besede v meglene simbole, v pregibne algebrske količine; taka poezija ni potem nič drugega, nego težkoumna, zamotana igra destilovanih, zgoščenih vtiskov, oblik in črt, vonjav in barv, nikakor pa ni pristen izraz stvari samih. Tu podamo v prostem prevodu nekaj stihov Otokarja Březine:

V tvojih pogledih, Nezasledna, sem zamen dušo kopal,
ko temne megle oblak nad daljo kraja je legel:
dim lastnih misli iz tvojih vonjav mi je vzhajal,
in lastne krvi vzdih sem čutil v svoji bridkosti.

Srce je trepetalo, ko k tvojemu sem se sklanjal,
mrak lastnih iluzij iz tebe z barvo sem srebal,
in lastne duše glas iz tvojih molitev je tarnal,
ko na svojem oltarju odprla si meni misal

(Konec prihodnjič.)

List za listom.

Spisal Premec.

red dvonadstropno, začrnelo trško hišo z velikim obo-kanim vhodom je vrvela mnogoštevilna množica. Gnetli so se stari in mladi, ženske in otroci, vmes so se pa svetlikali bajoneti trških in okoliških orožnikov.

Gori v drugem nadstropju je vršila v veliki sobani naborna komisija svoj posel.

Iz prvega nadstropja se je razlegalo skozi malo omreženo okence hripavo petje nekaterih potrjenih fantov. Čulo se je glasno prekli-njanje, surovo zabavljanje in smejanje, a tudi napol zadušeno ihtenje...

Bil je pust aprilski dan. Črez strmo robovje bližnjega gorovja je kar na mah zapihala ostra sapa, pobirajoč po potih drobni pesek in škropeč ga v lica in oči. Od bližnje reke je priplul vlažen zrak, da je postalo kaj mrzlo. Ljudje, težko pričakujoč izida današnjega nabora, so se zavijali tesneje v svoja oblačila in silili so proti vhodu. Toda vsi niso mogli noter. Razšli so se po bližnjih krčmah; a od tam so pošiljali skrivaj bokale vina pod ono zamreženo okno, da so romali po spuščnem motvozu navzgor in potem v žejna grla novih rekrutov.

»O zdaj gremo, o zdaj gremo,
Nazaj nas več ne bo!«

Vedno in vedno se je ponavljal ta refren, iz početka žalostno in še precej ubrano, potem vedno bolj divje, vedno veseleje, dokler niso posegli vmes orožniki . . .

Po cesti sem od mostu je prihajala meščansko oblečena ženska, stara morda štirideset let. Na njenem licu, kažočem še sledove nekdanje lepote, so bile že vidne globoke brazde, katere sta vanje črtali skrb in beda. Oči so bile globoko udrte in na široko črno obrobljene in motne kakor od joka. Tudi tilnik se ji je že upogibal, in skoro sključeno je stopala poleg visoko zraslega mladeniča, svojega sina.

Ta je bil čeden dečko, toda blede, silno blede. Vendar je zrl ponosno in mirno okoli sebe.

Molče sta stopala skozi vhod . . .

Na stopnicah prime mati sina za desnico, jo podrži nekoliko časa v svoji ter upre pogled svoj v njegovo oko.

»Ker si hotel tako, bodi ti! Morda, morda pa se me Bog usmili in te ne vzamejo!«

Dostavila je te besede, sama ne verujoč vanje. Potem se je stisnila v kot v ovinku stopnic, se zavila še tesneje v volneno ruto ter čakala.

Sin se je ozrl še enkrat na-njo, a takoj je pohitel navzgor . . .

Dobre pol ure pozneje sta že stopala proti domu, toda še bolj tiha nego prej in ona še bolj upognjena in sključena.

»Moj Bog, moj Bog, osreči ga in usmili se mene!« Tako so ji šepetale ustnice, tako je vzklikalo bolestno in strto srce . . .

Za njima pa je rasel vrišč od minute do minute. Novinci so pojoč in kričoč drli na prosto ter se potem drevili od gostilnice do gostilnice.

* * *

Bilo je poldrugo leto prej. Pod jesen je šlo. — V »Rebrnice,« klanec med vipavskim Št. Vidom in Razdrtim, je nekega jutra počasi stopala drobna rdečkasta kobilica, komaj zmagujoč na novo prebarvani koleselj, na katerem sta sedela dva potnika. Starejši je bil človek kakih petdesetih let, nizke rasti, svinčene polti, orlovsko zakrivljenega nosa in začenjajoče se pleše nad nizkim nagubanim čelom. Imel je dvoje majhnih, živih oči, toda zdelo se je, kakor bi njiju plamen pojema, kakor bi se siloma trudile, da bi obdržale nekdanji svoj svet. Vedno je mahal z rokama, kažoč na levo in desno ter pripovedujoč svojemu mlajšemu tovarišu zgodovino krajev, pojavljajočih se jima pred očmi.

Mlajši je bil visokorastel mladenič enakega, samo mlajšega obraza; videti je bilo, da je bil starejši prav takšen pred nekaterimi leti.

Bila sta oče in sin. —

Črez Žingarico doli je vela hladna sapa, in prvo listje na obpotnih hrastih je rumenelo in v vrtincih stlalo kamenita tla. V gošči nad cesto se je oglašala sova, a pod cesto je skozi robidovje in gabrovje smukal rumenokljuni kos, se izpreletavala brinovka, in v gostem grmovju ob penečem se studencu je tožil samec strnad. Skozi redke oblake je posevalo solnce, in njegovi bledi žarki so trepečoč padali po obcestnih jarkih, po drevesnih vrhovih in zibljočih se redkih travnatih bilkah, da je bila videti vsa okolica nekam otožna, žalna . . .

»Vidiš, dragi moj, pred dvajsetimi in še več leti sem se tudi tod vozil, ne sicer po tej cesti, toda tam doli po oni, katera se vije tako strmo navkreber, prav ob takem času in prav po takem potu, kakor zdaj ti. Na moji strani je sedel pokojni moj oče — Bog mu daj dobro — in govoril mi je, kakor govorim jaz tebi. Bil sem tedaj v šesti šoli. Poslušal sem ga in obljubil sem mu, da se sme zanašati popolnoma na-me; kajti sem ga ljubil, kolikor le more ljubiti sin očeta, da, ljubil ga tako, da me še zdaj srce zaskli in mi porose solze oko, kadar se spominjam njega in njegovih besed. In ta ljubezen mi je bila usodna! Še tisto leto so ga pokopali, a jaz se nisem brigal po njegovi smrti za nobeno stvar. Postal sem sanjar; vtepel sem si v glavo, da se nimam za koga učiti, ko nimam več njega, ki se je tako srčno veselil vsakega najmanjšega uspeha mojega. To je postala moja fiksna ideja. Zanimarjal sem študije, in konec leta se je stiskala dvojka med vrsticami mojega izpričevala. Rogal sem se, ko sem jo zagledal; kaj me je brigala? — Vse prigovarjanje matere moje me ni premoglo, da bi nadaljeval šole. Vstopil sem pri tukajšnjem sodišču; postal sem diurnist, postal gosposki hlapec, to, kar sem še dandanes!«

Tako je govoril oče sinu, se naslonil v vozu in zrl srpo pred-se.

Umolknila sta oba. Voz je začel drdrati bolj naglo — kajti dospeli so bili na vrh — in šinil je naglo mimo prvih vaških hiš ter hitel dalje.

Sinu se ni še nikoli videl oče tako otožen. Sočutno in skrivaj se je oziral nanj. A tedaj se mu je hipoma zazdelo, sam ni vedel, kdaj in kako, da vidi svojega očeta zadnji krat.

Mrak mu je pretresel vse ude. Izkušal se je otresti takih misli, izkušal misliti na kaj drugega, veselejšega, toda zastonj! . . .

Hrumeč in šumeč je pridrdral vlak na postajo v Postojino. Diurnist je spremil sina do kupeja. Nič več mu ni imel povedati. Izčrpil

je bil že vso svojo redkobesednost, ponovil že opetovano očetovske opomine. — Molče mu je še podajal roko — sin je bil že na stopnicah — in tedaj je premagala starega neka neodoljiva sila; strastno je potegnil sina k sebi. Roke so se mu krčevito ovile sinovega vratu, in nagel, skeleč poljub je trepetal sinu na ustnicah.

Toda le za trenotek . . .

Rezek žvižg parnega stroja je pretresel težki jesenski vzduh, stroj je zasopihal, kolesa so zaškripala in zaropotala, in vozovi so se jeli pomikati dalje, iz početka počasi, potem pa vedno hitreje in hitreje . . .

Nizka enonadstropna hiša z majhnim ograjenim vrtičem od spredaj, s kuhinjo in kletjo v pritličju in z dvema zaduhlima sobicama nad njima je bilo stanovanje diurnista Leskovca. Podedoval jo je bil po svojem očetu, kateri je bil pred leti v trgu za učitelja, a se mu je kraj toliko omilil, da je kupil, stopivši v pokoj, s prihranjenimi in pristradanimi vinarji na bobnu prodano posestvice. — Na vrtiču so bohotno cvetle raznobojne pelargonije, se šepirili klinčki — rdeči, beli, rumeni, pisani — se spenjali rumeni tulipani, pomešani z belimi lilijami. A okoli oken se je mrežil vinski trs s krvavo rdečim, dolgopecelnim grozdem na jesen.

Bože moj, kolika potrata cvetja! A v hiši beda, najhujša beda!

Borni goldinarčki — bilo jih je trideset — katere je redno mesečno prejemal Leskovec s tožnim srcem in s tesno stisnjenimi ustnicami, so se razkropili takoj prve dni in izginili nalik slani ob solnčnem prihodu. Oh, kakšna plača za toliko napora, za toliko truda in hlapčevanja!

Kadar je Leskovec potrta in izmučen pristopical s svojo mastno plačo domov, se je vselej spustil v leseni naslanjač, podprl za nekoliko časa glavo, kakor bi čakal, da se mu podvoje v žepu stisnjeni novci. A potem je začel pokladati goldinarček za goldinarčkom na raskavo mizo. Tehtal in obračal je v roki družega za drugim ter štel in štel, a bilo jih je vselej le trideset!

Žena pa je ob takih prilikah počepala v kotu, vsako leto z novim dojenčkom v naročju, ter molče opazovala moževo početje. Pohiteval ji je pogled na drobno stvarco na prsih, a odtod na moža, od njega po peterici malih razposajenčkov, od katerih je imel najstarejši komaj deset let, od njih pa po borni opravi — in povescila je oko ter strmela v deske napol trhlega poda . . .

»Ata, kruha! . . . Mama, lačen! . . . Uh, kako me zebe!« . . . In vstal je diurnist. Sključen je stopical do bližnjih prodajalcev, da

je nasitil drobne kljunčke, da se je zmenil za drva. In, ko je vse poplačal, mu je ostal še cel — desetak! No, ta bo že še do konca meseca! Saj ni treba jesti mesa in piščancev, to ni za take želodce! . . .

»A kaj bo iz teh črvičkov? Kaj bo iz njih?« je stokal Leskovec šestokrat pod večer, in spanec mu ni hotel na trudno oko.

»V Boga zaupaj, ljubi moj,« je odgovarjala ona. »On jih že preskrbi.«

In drznil se je nekega dne ter poprosil sodnika, da mu izboljša plačo. Ta ga je sicer poslušal, a nato se je obrnil malomarno od njega ter mrmral polglasno:

»Čemu se pa ženijo taki ljudje!«

Leskovec je stisnil pero tesnejše med odrevenelimi prsti, potegnil z levico preko oči, pa — molčal. Nikdar več ni zinil o kakem popoljšku . . .

No, žena je imela prav; Bog se je usmilil njenih otrok. Zaklenkal je gori pri sv. Štefanu mrtvaški zvon.

Pritekel je k diurnistu najstarejši sin Francek pa dejal: »Ata, Potočnikov Lukec je umrl za boleznijo v grlu!«

Prestrašil se je diurnist, in bridek izraz mu je šinil preko ustnic.

Od zdaj je klenkalo dan na dan; šli so otroci drug za drugim — tu eden, tam dva, tam trije, štirje. Pri Leskovcu so ležali vsi, ozdravel pa je samo Francek. —

Ko se je usipala gruča za gručo na male krstice, danes temu, jutri drugemu, potem tretjemu, je stal diurnist od strani, bled, strt, brez življenja.

Bog jih je preskrbel! . . .

Dnevi so potekali pusto in dolgočasno. Diurnist ni slišal več vpitja svojih malčkov, in to mu je bilo težko. Tako se je bil privadil neznosnim skrbem, da ni mogel živeti brez njih. Zdelo se mu je, da ima zdaj še preveč plače, da je velik gospod. Vso ljubezen je osredotočil na sina Franceta, in nekega dne je sklenil, da mora le-ta v Ljubljano v šolo.

»Gospod mora biti, velik gospod!« . . .

France je dovršil četrti razred trške šole z dobrim uspehom, in pod jesen sta res drdrala proti Ljubljani. Od zdaj je redno vsaki mesec romalo petnajst goldinarjev v Ljubljano, a z drugimi petnajstimi sta krčila in stradala on in žena.

»No, zdaj je že, v četrti šoli. Gotovo se nam sedaj obrne na bolje. Morda si pridobi kakih instrukcij ali kako ustanovo, in ne bo treba več toliko trošiti zanj . . .«

Tako je razmišljaj Leskovec, vozeč se tistega dne iz Postojine proti domu. Te veselejše misli so ga napotile, da je dal ustaviti voz pred krčmo v Razdrtem in je vstopil z voznikom.

V gostilniški sobi je bilo slučajno nekaj pivcev, znancev diurnistovih iz trga. Bili so dobre volje in ponujali so mu pijače drug za drugim. On se je sicer nekoliko branil, a kmalu je izprevidel, da je treba z volkovi tuliti. Nenavadna pijača ga je tako omamila, da na posled niti ni mislil na dom. Šele pod noč ga je voznik s težka spravil na voz.

Bil je lahko oblečen in takoj je zadremal na vozu. Doli črez Nanos pa je zapihala ledena sapa. Toda on se ni zbudil.

Ko je skočil pred hišo raz voz, ga je treslo po vsem životu, in mraz ga je izpreletal tudi še dolgo potem, ko ga je ogrnila žena z vso odejo, kolikor je je bilo pri hiši.

Drugo jutro pa ni bilo diurnista v pisarnico. Strmeč so se spogledovali uradniki, ki so zagledali prazen njegov prostor; kaj takega se ni bilo zgodilo še nikdar.

Diurnist pa je tačas stokal pod težko odejo, da je prestrašena žena vila roke in hotela skočiti po zdravnika.

»Pusti, morda bo bolje,« je ječal bolnik. »Ali ne veš, koliko stane? Kaj pa naj pošljem prihodnji mesec Francetu?«

»Moj Bog!« je vzdihnila žena . . .

Ali bolje le ni hotelo biti; vedno huje ga je bodlo ob strane. Ko že ni mogel več prenašati bolečin, je privolil s težkim srcem, da stopi ona po zdravnika.

Ta je prišel ter konstatoval pljučnico.

Toda bilo je prepozno! Osmi dan mu je odzvonilo, in ker je bila na dan pogreba ravno nedelja, je stopala za krsto nebrojna množica. Trški pevci so mu zapeli. — Bogati trgovec pa, kateremu je mast zalivala lica, da so se svetila in žarela kakor makov cvet, je dejal lakonski svojemu sosedu:

»Trpin manj na svetu!« . . .

Iz težkih sivih oblakov je naletaval dež, in udiralo se je blato pod nogami, ko je stopala množica proti domu. Sodnik, kateri si je bil oblatil nove črne hlače, pa je izustil kletvico na ubogega diurnista, kateremu se je mudilo umreti prav ob tako neugodnem času.

(Dalje prihodnjič.)

Nadpevanka.

Spisal L. P.

Nadpevanka — nova beseda, kajne! Res čudna skovanka, a za silo se bo že izhajalo z njo v zaznamovanje tega, kar kanimo z njo označiti. Izvajati jo je po analogiji, kakor zloženska (= zložena beseda), poštevanka (= das Einmaleins), rejenka, najdenka, pečenka, znanka i. t. d. in sicer izvajati od nadpevati (serb. natpijevati, cantu vincere; natpijevati se, cantu contendere, eine Singwette eingehen; natpijevanje, alternatio, die Singwette), torej = nadpevana pesem, t. j. pesem, v kateri se nadpeva (alterna, orum; τὸ ἀμειβόμενον, der Wechselgesang). Nadpevanje je torej nekak dialog v pesmi, kakor je n. pr. tista alterkacija v antični tragediji, ki jo imenujemo stihomitijo; nadpevanje nahajamo v korovih strofah in antistrofah; nadpevanke so tudi antifonije v cerkvenoobrednem petju (ambrozijansko petje). Tekmujoča pevca se izkušata pri nadpevanju drug drugega prekositi in nadkriliti, in sicer tako, da odpevač od predpevca izraženo misel izpopolni in živeje izrazi, ali pa ji vzporedno drugo misel nasproti postavi. Vsekakor pa se mora odpevač v svoji parafrazi predpevčevih stihov potruditi, da jih nadkrili in preseže bodi si v pesniškem nakitu dikcije, bodi si v krepkosti in jasnosti izražene misli.

Nadpevanka v ožjem pomenu je ona tekmovalna pesem, kakršnih nahajamo več vpletenih v bukoljskih proizvodih Teokritovih in Vergilijevih. Predmet tej nadpevanki je preprostih pastirjev izražanje o sladkosti in bridkosti ljubezni, ali včasih izraz razposajene nagajivosti, ali opevanje vzornika sicilskih pastirjev, lepega Dafnida, katerega je bil baje sam pastirski bog Pan naučil piskati na sedmorocevno siringo. Take nadpevanke (alterna, ἀμειβόμενον) nahajamo n. pr. v Vergilijevih eklogah: III, 60. VII, 21. in z refrenom (versus intercalaris) VIII, 16. i. t. d.

Vzglede nadpevanke pa najdemo tudi v domačem slovstvu. Prešeren, ki je vvedel v slovensko slovstvo gloslo in gazelo, distihon in tercino, ottave rime in sonete, Prešeren, ki nam je vzglednik za pesem in elegijo, za romanco in balado, za satiro in epigram, Prešeren, ki nam je zapel najlepšo zdravico, nam pa je postavil v slovstvu lep vzor nadpevanke. Ta nadpevanka je »pesem od železne ceste« ali s podružnim naslovom »Andrejček in Barbka«. Ta pesem je bila zložena

ob grajenju južne železnice skozi naše kraje in prvič natisnjena v 16. številki III. letnika Novic (16. malega travna 1845. leta). Glede osnovne ideje, da »stara ljubezen ne zarjavi, devetkrat se vrne, ponovi«, da mali prepirki med zaljubljenca ljubezni vez okrepe, ali kakor veli Terencij (Andr. III. 3. 23.) »amantium irae amoris integratio« (ὁρῶν φιλοῦντων ὀλέγον ισχύει χρόνον), glede te osnovne ideje se Prešernova nadpevanka prav lepo ujema s Horacijev 9. iz 3. knjige (»Donec gratus eram tibi« i. t. d.). Kakor nadpevanje med Horacijem in Lidijo, tako nam tudi nadpevanje med Andrejčkom in Barbko pred očuje idilski prepirček dveh zaljubljenecv, ki se konča s spravo in obnovitvijo ljubezni. Da pa čitatelj lahko sam primerja, naj sledi Horacijeva nadpevanka v prevodu:

- Horacij: Dókler sém ti po gódu bíl,
Dókler drúgi še ní prédnosti bíl dobíl,
Dá ti béli objémlje vrát,
Bíl sem sréčnejši páč négo Perzijski králj.
- Lidija: Dókler nísi za Klójo še
Vnét bíl, Lídi je mé né zanemárjal še,
Sém slovécá jaz Lídi ja
Bíla sréčnejša páč négo li Ili ja.
- Horacij: Klója vláda Tračánka mé,
Kí zna spév milozvók drúžiti z glásom strún;
Zá-njo bí ne pomišljaj vmrét',
Dá usóda le njéj dála bi dljé živét'.
- Lidija: Méne Ornitov vnél je sín,
Kálaís Turiján téši mi sljé plamén;
Dvákrat zánj bi hotéla vmrét',
Dá le njému bi dljé vsójeno b'ló živét'.
- Horacij: Káj, ko stára ljubézen spét
Náj' bi vprégla nazáj, združila v préjšnji pár?
Káj, če Klóje otrésem sè
Tér prezírani dúr' Lídi ji spét odprém? —
- Lidija: Rés je lépsi kot zvézda ón,
Tí pa, lážji k' peró, v strásti si sílnejši spét
Kót je Adri je búrni vál: — —
Ah, le s tábo živím, s tábo umérjem náj! —

Trikrat nadpeva Lidija Horacija; v prvih dveh kiticah se ozirata oba v srečno preteklost, ko ju je še družila neskaljena ljubezen in v sreči dvigala njega nad Perzijskega kralja, a njo nad pramater rimskega imena, nad slovečo Rejo Silvijo; v drugih dveh kiticah izražujeta oba navidežno srečo sedanjosti, ko sta si začela v ljubosumju kljubovati in služita oba novi ljubezni; zadnji dve kitici od-

pirata razgled v srečnejšo bodočnost, ko bosta, odslovivši sedanje kljubovalne zveze, si zopet zaupala v stari ljubezni in uživala prejšnjo srečo.

Zanimivo je, kako odvetna kitica Lidijina vselej Horacijevu nadkriljuje (αἰχμησις). Če n. pr. pravi Horacij, da je pripravljen za svojo novo ljubimko Klojo umreti, mu odgovarja Lidija, da bi ona za svojega novega častilca hotela dati življenje dvakrat. — Tudi Barbka v Prešernovi nadpevanki na vsako opombo Andrejčkovo s krepkejšo in zajetnejšo primetbo priklada. Ko n. pr. on pravi, da zasnuje bogato brnsko židinj in priženi z njo denarja na mernike, mu ona odgovarja, da si hoče izbrati imovitega domačina, ki bo, imajoč denarja kot peska, tudi varoval in ščitil njo in dom; on se baha, da se za ženo drugače ne bo zmenil, razen da bo pobiral nje obresti, a ona se pohvali, da si hoče v hiši prisvojiti neomejeno gospodarstvo i. t. d. S kratka: odločna Barbka Andrejčku nobene ne ostane dolžna, v vsaki odvetni kitici ga prekosi in mu tako rekoč sapo zapre. In v tem se odlično kaže pesnikova šegavost. Dasiravno Barbka dobro ve, da Andrejčkovih nagajivih besed ni jemati Bog si ga vedi kako resno, da je vse to njegovo draženje le »na koncu jezika, kjer se doli zmika,« vendar mu v svoji šegavi jezičnosti prav resno in odločno odgovarja.

V prvih dveh kiticah je razjasnjena situacija; on se veseli železne ceste, češ, da lahko na brzem potovanju obišče druga mesta in si ogleda svet, a ona izrazi željo, da bi jo vzel s seboj, da si tudi ona kaj ogleda. Ker pa on v tretji kitici tej želji odreče, češ, da se hoče s am voziti križem svet in se zabavati, a ona naj si doma dolg čas preganja, tedaj je to povod šegavi alterkaciji, ki se od kitice do kitice stopnjuje, dokler pride konec štirinajste kitice do prekreta. V zadnjih štirih kiticah zaveje zopet duh pomirljivosti in sprave, in on dobrovoljno obljubi svoji nevesti, da jo hoče, kedar steče železnica, vzeti s seboj na Dunaj, v Gradec, v Trst, da pokaže Dunajčanom, Gradčanom in Tržačanom zvesto Kranjico. Če se je bil Prešeren res s svojo »novo pisarijo« (»Je šega, da kdor pride pred, pred melje«) Kranjicam nasproti pregrešil, če jim je res, kakor pravi Kopitar, vzkralil čast in poštenje, je pa s to pesmijo precej popravil in dal Kranjicam najlepše izpričevalo v Barbkinih besedah:

Smò poštène me Kranjice,
Vsák slepárček ní za nás;
Mé pa hóc'mo bíť ženíce,
Ljub'ce nè za krátek čas.

Pesem »od železne ceste« je mičen vzgled šegave nadpevanke.

LISTEK.

Josip Stritar je praznoval — čil, zdrav in vesel — 4. decembra m. l. na Dunaju svojo šestdesetletnico. Komerz akad. društva »Slovenije« je bil — na izrečno željo Stritarjevo — sicer le prav skromen, vendar pa lep in iskren. Udeležilo se ga je tudi nekaj starejših Slovencev: profesorjev, poslancev in drugih dostojanstvenikov in tudi dam. S krasnim govorom je napil slavljenca dvorni svetnik Fr. Šuklje. Razen od domačih uredništev je dobil Stritar tudi od drugod mnogo brzozavnih čestitk. »Slov. Narod« pa je objavil v 281. in 282. številki jako simpatičen članek o Josipu Stritarju kot človeku. Govekarjev članek je ob enem nekaj komentar h koncu Stritarjevih »Dunajskih pisem« (»Lj. Zv.« 1895/96) in pa dokaz, da naš slavni pisatelj in bistrovidi in tenkočutni kritik ni, niti ni bil nasprotnik modernim pojavom mladega našega pisateljskega naraščaja. To potrjuje z nova tudi slavljenčeva pesem-prigodnica, zložena »Sloveniji«.

Aškerc — častni član »Triglava«. V slavnostni seji 5. decembra m. l. je imenoval »Triglav« Aškerc za svojega častnega člana. Ni namen tem vrsticam, beležiti podrobnosti pri omenjeni seji in sledečem slavnostnem komerzu, katerega so se graški Slovani v ogromnem številu udeležili, dasi bi bilo mnogo zanimivega in vzpodbudnega poročati. A odkrito povemo, da nas iskreno veseli ta novi pojav akademiške mladine — Aškerc je že dalje časa tudi častni član »Slovenije« — ker nam dokazuje, da Aškerc, »par excellence« »Zvonov« pesnik, ni le že sedaj naš ponos, ampak je tudi pesnik — prihodnosti. — Iz istih akademskih krogov se nam poroča, kako se v Srbiji in Čehiji za našega pesnika zanimajo, ga prevajajo na svoj jezik, in da se prireja o njem celo nemški »essay«. — Izmed mnogih h komerzu došlih telegramov omenimo samo »Slovenijine« brzozavke, čestitajoče Triglavanom na njih slavnosti kot »najboljšem odgovoru na vse napade na enega prvih slovenskih svečnikov«.

Povesti dr. Ivana Tavčarja, ki izidejo v petih ali šestih zvezkih (po 20 tiskovnih pol), je izšel — še o pravem času za božičnico — prvi zvezek. V Ljubljani. 1896. Založil pisatelj. Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Feđ. Bamberg Str. 354. Nevezan zvezek stane 1 gld. 20 kr., v platno vezan 1 gld. 50 kr., elegantno vezan 2 gld. 10 kr. — Obširnejšo študijo o Tavčarjevih povestih si moramo seveda prihraniti za poznejši čas, ko bode dovršena napovedana in ravnokar začeta zbirka. Prepričani pa smo, da po njih ne seže sama naša štivoželjna mladina, ki izvestno najde slastnega užitka v Tavčarjevem pripovedovanju, včasih romantičnem, včasih zopet realističnem in zbok tega toli specifičnem — ampak tudi starejši prijatelj slovenske beletristike, ki so se »z otroki Tavčarjevega duha« že prej seznanili, takoj ko so se rodili po raznih slovenskih listih. Seveda bodo sedaj ogledovali te stare znance in jih prebirali s celo drugačnim čuvstvom, nego so jih pred dvajsetimi in več leti; saj je gotovo tudi gospod pisatelj z drugimi občutki »zbral okrog sebe otroke svojega duha«, nego jih je je spočel. Naravno, doba devetindvajsetih let v življenju poedinca sploh ni majhna, mi Slovenci smo pa v tem času še posebno hitro živeli. —

Zanimiv je »pripomenek«, zlasti pa še njega konec; ondi se označuje načelo, po katerem je radi enotnosti uravnal pravopis po Pleteršnikovem slovarju — gospod profesor Levec. Priporočali bi prav živo tak postopek vsem bodočim izdajateljem »zbranih spisov« in »poezij«. —

Vsebina prvega zvezka je ta-le: I. Ivan Slavelj. Povest. — II. Antonio Gledjevič. Zgodovinska podoba. — III. Bolna ljubezen. Noveleta v pismih. — IV. Gospa Amalija. Noveleta. — V. Mlada leta. Noveleta. — VI. Med gorami. Slike (12) iz loškega pogorja.

Slovenske večernice. Izdala in založila družba sv. Mohorja. 49. zvezek. Menda najbolj priljubljena knjiga med preprostim slovenskim narodom so »Večernice«. Tudi 49. zvezek »Večernic« se izvestno priljubi nerazvajenim kmetiškim čitateljem, saj je poln zanimivih in zabavnoukovitih spisov. Vvodna, najobširnejša povest je »Vas Kôť«, katero je spisal Žaljski. Čital sem jo z veseljem in pozorno, saj kaže pisatelj, da pozna do čela srce in dušo našega kmeta. Slog je lehak, pripovedovanje zanimivo, dialog naraven in gibčen. Vsekakor je g. Žaljski vrlo usposobljen za pripovednika Mohorjeve družbe. Naj se je oklene ter ji poda še kaj boljšega!

Kakor pa se izražam na to stran pohvalno o tej povesti, ki bo brez dvoma narodu prav ugajala, tako mu moram prerekati dvoje. Prvič je povest pravzaprav le jako spretno v beletristično obliko zavita zbirka — narodnogospodarskih člankov, kakršne prinašajo »Novice« in »Kmetovalec«. Dočim se je potezal pisatelj v svoji obširnejši povesti »Na krivih potih« za — Kneippove uke ter pobijal — socializem, se navdušuje v tej povesti za hranilnice, zavarovalnice in za novejšo iznajdbe v prid poljedelstva i. t. d. Drugič kviri povest — recimo — nje prozornost. Naj pojasnim to svojo misel z zgledom! Včasih se mi pripeti, da poslušam v gledališču n. pr. dramo, v kateri že po zvršitvi prvega ali vsaj drugega dejanja vse natanko vem, kakšno bo zavozlanje, kakšno razvozlanje, in kakšen bo zvršetek drame. Poslej me torej ne zanima več vsebina igre, nego le pisateljeva tehnika in umetnost igralcev. Za stvar samo pa sem brezbrizen. Tako je tudi pri tej povesti. Jedva sem dočital deseto stran, sem že vedel natanko, da se oba parčka koncem koncev navzlic vsem navideznim zaprekam izvestno najdeta pri — poroki. Takisto sem radi prigovarjanja idealno slikanega kmeta Mravlje, naj se lahkomišelní Veseljak in skopi Grabež (sama: nomina omina!) zavarujeta zoper točo in požar, z gotovostjo slutil, da dospemo še do viharja s točo in do požara. In nisem se varal! — Prigovarjal bi pa tudi temu, da je podal g. pisatelj v svojih treh kmetih le tri tipe, ne pa z n a č a j e v. Tako delajo pisatelji »delavci«, ne pa umetniki, katerim je poleg lepote norma resnica, življenje. Povest g. Ž. je torej napisana »ad usum delphini« — t. j. v pouk kmetom — ni pa resničen umotvor. — Izrazi: dopadati, k srcu jemati, storiti si iz česa kaj, podati se, kapa i. t. d. so pač nepotrebne tujke, in imamo za-nje lepših svojih.

Kodrovo povestico »Zaklad« kazi, zlasti — neverjetnost. Takih kmetov, takega nedvignjenega zaklada in takih inženirjev nima realni svet. Pisatelj sploh meni, da podaja čitateljem kmetiško snov, kmetiške značaje, če postavi svojo povest v — vas; toda za pristno slikanje naših kmetov treba poleg slovenskih vraž in slovenskih kletvic še — nekaj bistvenega:

treba namreč temeljito poznati srce in glavo naših kmetičev. Brez tega je vsaka taka povest narejena, skovana na — papirju.

Snov J. Klemenčičeve povesti: „Kako se je Klančnik z železnico sprl in zopet sprijaznil“ je že precej obrabljena. Nu, pisatelj jo je menda pisal po resnični dogodbi ter porabil za zvršetek svojemu spisu znano junško delo železniškega čuvaja, ki je ob času ljubljanskega potresa ustavil vlak ter tako rešil smrti in škode toliko ljudi. Povest je pisana gladko in narodno.

Poslednja povest „Grajski lovec“, ki jo je spisal Pankr. Gregorec je romantično zmašilo brez stilistične spretnosti in s plesnivo vsebino. Spis, katerega nam je bilo že davno treba, in katerega pozdravljamo zato z iskrenim veseljem, pa je: „Slovenci govorimo čisto slovenščino!“ Spisal ga je Fr. Svetliko. V zanimivi, poljudni razpravi podaje g. pisatelj najprej zgodovino našega jezika (od sv. Cir. in Met. do danes); zatem navaja poti, po katerih so se zatrosile v slovenščino tujke (t. j. po uradnikih, vojaki, kupčevalci, popotniki, knjigah in pridigarjih); potem uči, kako treba skrbeti za lep jezik, katerega morejo širiti in utrjevati zlasti stariši, duhovniki, učitelji na kmetih, pisatelji in pa dijaki. Končno navaja na petih straneh najgrše in najbolj znane tujke, pristavlja poleg teh dobra domača nadomestila. Temu spisu želimo vsekakor največ čitateljev!

Pod naslovom „Kaj nas učijo narodni pregovori o Bogu in človeku“ je spisal J. Štrukelj v prav spretni zvezi in zanimivi obliki nešteto domačih rekov in pregovorov, J. St. pa šopek zgodovinskih povestic.

Ako dostavim še, da sta v knjigi tudi dve pesmi: „Plug“ (Ant. Medved) in „Mejnik“ (L. Črnež), tedaj sem povedal o „Večernicah“ vse, kar je bilo opombe vredno.

Jos. Golob.

Koledar družbe sv. Mohorja za navadno leto 1897. obsega poleg navadne koledarske vsebine ter celih 109 drobno tiskanih strani imenika družabnikov v prvem oddelku še »Glasnik«. Temu posnemamo veselo dejstvo, da je naraslo število članov na 75.227, da ne razpiše odbor poslednjic več daril za spise, nego da se obrača „na rodoljubnost vseh zavednih pisateljev“, kateri dobe nagrade po dogovoru, in da je prejel za l. 1898. v presojo okoli 40 spisov, izmed katerih pa je obdaril le peterico: povest v pesemski obliki, zložil A. Medved, zgodovinsko povest iz Kristusovega časa, spisal Fr. S. Šegula, znanstveno-zabavna spisa prof. Majcigerja in prof. Koprivnika ter Hausenbüchlerjev življenjepis, spisal Iv. Kaš. Razen koledarja in jubilejnega zvezka (50.) „Večernic“ izda družba še: Zgodbe sv. pisma, IV. sn., Sv. rožni venec, poučno in molitveno knjigo, Poljedelstvo, spisal V. Rohrman, in posebno zanimivo krajepisno knjigo „Srbi in Bolgari“, sestavil prof. A. Bezenšek. — V drugem delu letošnjega koledarja je izredno veliko leposlovnega in znanstvenega gradiva. Očitno je, da stori odbor vse, da bi podal naročnikom, zlasti preprostemu narodu čim najraznovrstnejšega in najprimernejšega štiva. Ako se mu tudi to pot njegova namera ni obnesla povsem, so krivi le — naši pisatelji. Kakor povsod, se opaža i pri tej družbi, da so se odtegnili prezgodaj najspretnejši pisatelji, in da mora radi tega uredništvo biti zadovoljno s tem, kar prejme, bodi si tudi manjše vrednosti. P. Bohinjec je bil svoje dni

dober sotrudenik »Lj. Zvona« ter je še sedaj ena glavnih opor »Dom in Sveta«. Tudi v njegovi povesti »Nevednost in sleparstvo« v zadnjem koledarju se mora reči, da ni slaba; vendar jo kvari dolgovoznost dialogov in mnogo prisiljenih dovtipov. Za pesniški del so skrbeli A. Medved, M. Opeka, J. M. Kržišnik in (z narodnimi, belokrajinskimi pesnicami). J. Barle. Prvo imenovana pesnika sta objavila skupno ciklus »Sijonski glasovi«. Znana je blagoglasnost stihov g. Opeke — učenca Jos. Cimpermana! — vendar jim nedostaje pristnega čuta in moči do — tujih src. Patos in zvoneče, krasne fraze ne mogo nikdar nadomestiti duha in čutov! A. Medveda pesmici se zato izmed vseh prav prijetno odlikujejo. Zares dobrodošle so črtice iz Rima, v katerih je naslikal dr. M. Opeka jako spretno božične zanimivosti (z ilustracijami); simpatični, dasi nekoliko preobširni so življenjepisi Kosarja, A. Aljančiča, dr. Nemca in vzor-učitelja Sommerja. Sevnica je prav jedrnat in dobro naslikal življenje in slovstveno delovanje narodnega majorja A. Komela pl. Sočebrena, Fr. Hauptman je objavil popularen spis, kak bodi strelovod, Iv. Šubic je naslikal z besedo in podobami ljubljansko barje, kakršno je bilo v prazgodovinski dobi, dr. Iv. Križanič pa je prinesel svoj točni razgled po katoliških misijonih. Jako navdušeno in vestno je spisano poročilo A. Koblarja o desetletnem delovanju družbe sv. Cirila in Metoda. Poleg treh slovanskih pripovedk Iv. Steklase je objavil Iv. Lapajne statističen pregled slovenskih posojilnic in hranilnic (doslej jih je že 108), Fr. Podborški pa za zvršetak bogatemu koledarju še »Gospodarske drobtinice«. Tako je ta koledar vreden drug ostalim knjigam dične družbe sv. Mohorja, kateri želimo najkrepkejšega procvita.

Ž. G.

Divina Maiestas Verbi incarnati Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi elucidata ex libris novi testamenti. Selectio facta per Mich. Lendovšek, parochum Lavantium. Graecii 1897. Typis et sumptibus »Styriae«. — 8°. Str. XVI. in 79. Cena 50 nov. — Knjižica obsega vrhu nekoliko primernih vvodnih besed v 7 poglavjih citate iz novega zakona, nanašajoče se na skrivnost učlovečenja (1. pogl.), na božanstvenost (2. pogl.), kraljestvo (3. pogl.), oblast (4. pogl.), čast in slavo Jezusa Krista (5. pogl.), ki je ljudem izvir milosti in vzveličanja (6. pogl.) ter pot, resnica in življenje (7. pogl.). — Lično zbirko priporočamo osobito duhovnikom, katerim je tudi v prvi vrsti namenjena.

Dr. Ž.

Salonska knjižnica. Marljivi in podjetni naš založnik, g. A. Gabršček, namerava z novo zbirko književnih publikacij, s »salonsko knjižnico« ustreči zlasti izobraženim krogom slovenskega občinstva. Prinašati hoče ta zbirka v elegantni opravi izvirnike in prevode, romane in drame moderne smeri. Prvi snopič donese zbirko novelic Fr. Govekarja, med katerimi je nekaj novih, nekaj pa jih je bilo že priobčenih v »Slov. Narodu« in »Edinosti«. Drugi snopič pa seznani Slovence z dvema izvrstnima igrokazoma slavljenege norveškega pisatelja Henrika Ibsena. — Opozarjamo že sedaj svoje čitatelje na to podjetje ter mu iskreno želimo najlepšega uspeha in razcveta.

x.

O prevodih iz slovenščine v nemščino. Gospod ocenjevatelj Kri-lanovih zbranih spisov je izrazil v 10. št. lanskega »Zvona« zelo umestno

željo, naj bi se poskrbelo za antologijo slovenskih poezij v nemškem prevodu v kateri izmed najbolj razširjenih nemških knjižnih izdaj.

Dovoljeno mi bodi, da objavim nekoliko tega, kar sem jaz svoje-dobno storil, da bi dosegel ta namen; upam namreč, da s tem morda po-spešim uresničenje te želje.

Ko je pred kakimi štirimi ali petimi leti prinašala »Südsteirische Post« prevode slovenskih romanov: Jurčičevega »Desetega brata«, Kersnikovega »Ciklamena« in Detelovega »Velikega grofa«, se je vzbudila v meni ideja, da bi se ti prevodi, morda nekoliko opiljeni, lahko podali v Reclamovi biblioteki širšemu nemškemu občinstvu, ki bi se tako seznanilo s slovenskimi proizvodi; saj ta zbirka prinaša mnogo prevodov iz ruščine, poljščine in češčine ter se gotovo tudi ne bi branila slovenskih. Pisal sem takrat uredništvu »Südost. Post.« ter ji javil ta nasvet, a odgovora nisem dobil. Ne vem torej, je li upoštevalo nasvet, ali ne, ali je dobilo neugoden odlok; ker Reclam saj ni izdal ničesar.

Ko sem predlanijskim imel nekaj posla z Reclamovo knjigarnico, sem se zopet domislil svoje ideje ter povprašal, ne bi li sprejeli v svoj zbornik prevoda nekaterih slovenskih novelic. Ako bi se mi ugodno odgovorilo, sem nameraval stopiti v dogovor z dotičnimi pisatelji ter ali sam preskrbeti prevode, ali pa pridobiti koga za to.

Voditelj Reclamove založnice mi je dne 16. novembra 1895. l. ne-kako tako le odgovoril: »da je tačas izredno preobložen s stvarino, da torej za sedaj pač ne more sprejeti ničesar, ako bi se pa oni prevodi popreje natisnili kje kot feljtoni, bi prav rad uvažil moj prijazni nasvet ter sprejel ta dela v svojo zbirko. Toda v en snopič, ki mora obsegati kakih 6 pol, bi se moglo sprejeti le eno večje delo ali več manjših del istega avtorja.«

Antologijo pesniških del bi torej bolje kazalo ponuditi Hendlu.

Opozorim naj še na eno podjetje, katerega g. ocenjevatelj ni omenil. Ni sicer tako znano in razširjeno, a ker se ozira le na avstrijske avtorje, je pač največ upanja, da bi se uresničila tu ona ideja. To je avstrijska biblioteka, zasnovana od dra. Hermana Weichelta. Prinašala je iz početka samo nemške izvirnike, a zdaj objavlja tudi prevode; v eni zadnjih števil n. pr. je priobčila A. Šenoe »Pruskega kralja.« Naslov založništva je: Allg. National-Bibl. — Daberkow's Verlag. Wien. *Fran Göstl.*

Formularius. V Prešernovem životopisu (Dun. Zv. V. str. 37.) be-remo, da je ta priimek (namr. formularius) nadel Prešeren Kopitarju, ka-terega je šaljivo imenoval tudi »veliki gromovnik«. To je istina; vpraša se samo, kako nam je ta priimek tolmačiti.

Iz navedenih besed bi se dalo soditi, da ga je umevati kot šaljiv nadevek; a tudi šala mora biti razumljiva, da vemo, katero slabost da šaljivi priimek zbada, kam da meri. Da se »veliki gromovnik«, ki spominja Homerjevega pridevka ὀψιπρεπύτης (pater altitonans), pridevanega kralju bogov, mogočnemu Dijuu, smatraj za šaljiv in zbadljiv nadevek, se nam ne zdi nerazumno. Menda meri na Kopitarjevo ošabnost in nadutost, katero je ožigosel Prešeren tudi v znanem zabavljivem epigramu:

»Nôsil učeno glavô s čestjó sem vsêh premagavec;
Smrt in ošabnost stê zmágale mêne samé.«

Kakor mogočni gromovnik Dij pri Homerju (Il. VIII. 17.) samooblastno beseduje:

»Nujte, bogovi, tedaj, da prepričate se po izkušnji:
Zlato verigo močno pričvrstite doli od neba,
Za njo obesite se vse boginje in vsi bogovi,
Vendar iz neba do tal vsi vred ne potegnute nikdar
Dija, vladarja sveta, pa če se še toli uprete.
Če pa se zljubi zares i meni, da potlej potegnem,
Ondaj potegnem vas kviškoma vse in zemljo in morje;
Kar okoli Olimpa za vrh verigo otvezem,
Da privezan tako cel svet bingljaj bo pod nebom.
Toli sem jaz mogočnejši nego ljudje in bogovi.« —

Podobno oblastno se je nosil po svoji učenosti na literarnem Olimpu Kopitar; in Prešeren, imenujoč Kopitarja »velikega gromovnika«, je hotel menda s tem reči, da se Kopitar smatra za nekega literarnega Jupitra, da je pravi absolutist, ali po Šafaříkovem »ein wahrer Nolimetangere«, ki ne trpi niti najpohlevnejše opozicije.

Kako pa je s formularijem? Formularius ni nič drugega nego polatinjena oblika pravega priimka Kopitar, kakor so njega dni učeni in ob latinščini izomikani možje imeli navado preminjati svoje ime. Tako se je znameniti glasbenik Petelin prekrstil v Gallusa, in odlični zdravnik ruskega cara Oglar je preinačil svoje ime v Carbonarius, kakor da ima njegova rodovina svoj priimek od oglarstva, a pri izbiranju plemenitniškega priimka »de Wieseneck« se je oziral zopet na drugo razlago, češ, ker njegova rojstvena hiša stoji na oglu travnika, ki se razprostira na vzhodno stran nakelske vasi (ogel, carbo, die Kohle in ogel, angulus, die Ecke).

Vrnimo se k besedi »formularius«. Forma ali formula calcei je latinski izraz za črevljarsko kopito (der Schusterleisten, *ζζλοποιος* ali *ζζλοπόδιον*, leseno stopalo) in »formulae optare calceum« se pravi: dejati črevelj na kopito (Prim. Amm. Marc. 31, 2. Du Cange III. 632.). Po tem takem bi ime »formularius« pomenilo prav toliko kot rezljajč črevljarskih kopit (der Leistenschneider) ali kopitar, kakor je n. pr. žličar = izdelovalec žlic.

Če pa hočemo za tem Kopitarju od Prešerna vzdetim priimkom iskati kakega globljega pomena, tedaj bi utegnili biti to-le tolmačenje dovoljeno. Formularii so tisti pravdniki, ki se brez temeljitega razumevanja postavnih določil suhoparno drže golega besedila zakonov, ki ne upoštevajo duha, nego le besedo in črko, ki jim ni do jedra, ampak samo do lupine. (Formularii = ex formula agentes, kakor bi naši juristi dejali »po šimeljnu«). Primeri Quintil. Inst. or. XII. 3. 11.: alii se ad album ac rubricas transtulerunt et formularii vel, ut Cicero ait, leguleii quidem esse maluerunt t. j. prosto povedano: drugi so se poprijeli zakonika in paragrafov ter so postali rajši kopitarji (pravdniki na kopito = šablonisti) ali, kakor Cicero pravi, zakonositneži (malenkostni in zlobni uporabljavalci pftorjevih formul ali besedil; Cic. de or. I. 55. 236.: leguleius quidam cautus et acutus, praeco actionum, cantor formularum, auceps syllabarum).

Formularius je torej med rimskimi pravniki nekaj pedant, besedljivec in cepidlaka. Če obrnemo to na slovničarja Kopitarja, tedaj bi bil formularius tudi suhoparen slovničar, kateremu nedostaja leposlovnega okusa. Da je Prešernova šegavost s tem latinskim, oziroma polatinjenim priimkom tudi na to merila, da oholemu Kopitarju manjka okusa ali beletristične razsodnosti, ni nemogoče. zlasti še, če pomislimo na zvršetek znane soneta: „Le čevlje sodi naj Kopitar!“

L. P.

Spominski listi Prešernovi. V Levstikovem gradivu za Prešernovo izdajo sem našel prepis nemških stihov Prešernovih z naslovom »Stammbuch-Blätter«. Katerim osebam so bili ti spominski listi napisani, mi ni znano. — Evo tu prevod teh spominskih listov.

L. P.

1.

»zprèd oči, več v misli ni«
Vèčkrat se vresniči to.
Če spomin utegne ti
Kdaj opešati tako,
Da pozabil bi ti na-me,
Naj tedaj me v misel vzame,
Dragi moj, ta listič mali,
Priča, da smo se poznali. —

Dr. Fr. Pr.

2.

Ljub'ca! s cveta v cvet hiti
Č' bela izpraznivši čašo,
Dlje nikjer se ne mudi,
Novo išče sladko pašo. —

Ljub'ca, tak je moški svet!
Vedno novo mu ugaja,
Rad za cvetom bere cvet;
Redko, da zvestoba traja. —

Ljub'ca! zvest le jaz ti bom,
Ljubil bom te prav do groba;
Dokler druge ne dobom,
Večna moja bo zvestoba.

Dr. Fr. Pr.

3.

Kako srečen je pač tisti,
Ki je na spominskem listi
Ljubeznivega dekleta;
Srečnejšega njega cenim,
Ki je vpisan v srcu njenem,
Ki je zanj v ljubezni vneta. —

Dr. Fr. Pr.

4.

Prijateljica, če kdaj narazen
 Usoda naj' prognala bi,
 Omrzni vendar ne prijazen,
 Nje nežna vez naj še drži. —
 Naj časi srečni so al' slabi,
 Pisavca teh vrstic ne zabi!

Dr. Fr. Pr.

5.

Kmalu me usoda stroga
 Iz prijateljskega kroga
 Odpozove — moj poklic;
 Takrat, draga, teh vrstic
 Ne pozabi, včasih tudi
 Malo se pri njih pomudi,
 Da spomin prijatla ti
 Spet se v srcu obudi. —

Dr. Fr. Pr.

Donesek k slovenski bibliografiji. Ker je za nas vsaka književna drobtinica posebno iz starejših časov pomenljiva, zato naj opozorim tukaj na knjigo, v kateri je med desetimi jeziki zastopana tudi slovenščina. Mož, ki jo je sestavil, je bil gotovo Slovenec, ker drugače si skoro ne moremo misliti, zakaj bi bil izmed slovanskih narečij izbral ravno slovenščino in jo tako postavil v eno vrsto z latinščino, španščino, italijanščino, francoščino, madjarščino in novo grščino etc. Knjiga je gotovo znana, dasi ne vem, da bi jo bil že kdo omenil v kakem spisu ali bibliografiji. Ima pa na prvi strani madjarski in nemški naslov, ki se glasi:

Társalkodó Tár tiz nyelv' számára
 vagy is

Válogatott Beszélgetések a' tarsas élet' számára

Deák, Spanyol, Olasz, Francia,

Magyar, Német,

Angol, Hollandiai, Horvát-tot, Uj Görög Nyelvekben,

Mrakitch Antaltól.

K ö s z e g b e n 1837.

Reichard Károly könyv-és Műárús' Kiadói Tulaj dona.

Conversations-Cabinet für zehn Sprachen

oder

Auswahl von Gesprächen für das gesellige Leben

in

Lateinischer, Spanischer, Italienischer, Französischer,

Ungarischer, Deutscher,

Englischer, Holländischer, Krainisch-slavischer, Neugriechischer Sprache.

Von

Anton Mrakitsch

Güns, 1837.

Verlag von Carl Reichard, Buch- und Kunsthändler.

Str. ima VII + 176. —

Na str. VI. pripoveduje pisatelj, zakaj si je izmed slovanskih jezikov ravno slovenščino izbral:

„Von den verschiedenen slavischen Mundarten die wohl am wenigsten in Deutschland bekannte Krainische zu wählen, ließ ich mich einmal durch ihre, vor allen Schwestersprachen größte Verwandtschaft mit der weitverbreiteten Russischen bestimmen, und außerdem noch dadurch, daß sowohl durch die Wichtigkeit des österreichischen Seehandels als durch die Fülle der Naturschönheiten in den Alpenländern alljährlich immer mehr Geschäfts- und Lustreisende in die südlichen Provinzen Innerösterreichs geführt werden, wo die krainisch slovenische Mundart ihren Sitz hat, und folglich der Fremde im täglichen Straßenverkehre von diesem Conversationsmittel den willkommensten Gebrauch machen dürfte.“

Pregovor je pisan, kakor čitamo na str. VII., na Dunaju:

Wien im Jänner 1837.

Jeziki so vrščeni v sledečem redu:

„Lateinisch, Spanisch, Italienisch, Französisch, Magyarisch, Deutsch, Englisch, Holländisch, Krájsko, Griechisch,“ kakor je razvidno iz naslova knjige.

Da čitatelj zve, kakšen je ta „krájski“ jezik, navedem naj iz knjige nekatere besede:

str. 5. dvájsi (20), Jézero 1000). Pondélik, Torik i. t. d.

str. 7. Prosinc, svičan, sušic, mali traven, vélki traven, mali serpan, róžen cvet, vélki serpan, kimóvc, kozapersk, listóvgnój, gruden

str. 8. der Arm nároč; die Augenlieder trepávica: — vušesa; hérbet; Enkel vnúk, Enkelin vnúka; der Schwager svák; die Schwägerin svákinja; der Schwiegervater tast; die Schwiegermutter táša; der Schwiegersohn zét; die Schwiegertochter zétinja; der Gemahl drúg; die Gemahlin drúzica; die Nichte brátova ali sestrena hči; — das Halstuch vrátnjak;

str. 15. Ueberrock poverhsuknja; die Weste podjopič; die Lichtputze utrinjálo; der Kasten vomár; Serviette šát; der Teller okrožnik; das Tisch tuch pert (krúšnica); der Fußboden pòd (tlà);

str. 19. spalnica, kava;

str. 23. die Erdäpfel podzemeljiske jabélka; cerkov, kerčma, gledálišce, kavárnica, vúlca;

str. 25. doneš;

str. 35. Kakó so spali?

str. 43. Mi je práv žal, naj mi vérvajo.

str. 55. Oj, klétar (Kellner). Kaj velíjo, gospodi?

str. 57. Hecht širk; mamó širke;

str. 77. vtórik (str. 5.: Tórik).

str. 85. Mit dem Schneider s krajačam.

str. 125. Od gledalíša, v gledíšu.

str. 151. Prigóde na poti i. t. d. i. t. d. —

Pisano je v bohoričici, katero sem v navedenih vzgledih opustil. Da je marsikaj iz nje zanimivo za sloven. leksikografijo, je razvidno že iz teh kratkih podatkov.

Ivan Kunšič.

Slovensko gledališče. Vse kaže, da bode Verdijeva opera „Rigoletto“, ki se je pela prvič na našem odru dne 19. novembra m. l. v proslavo godu Nje Veličanstva cesarice Elizabete in se ponavljala dne 21. in 27. novembra pa dne 3. decembra, takisto ugajala našemu občinstvu, kakor mu je ugajal njegov „Trubadur“. To se nam vidi celo naravno; saj se odlikuje ta opera, ki je samo par let starejša od „Trubadurja“ (1851 in 1853), po istih vrlinah, kakor „Trubadur“ sam. Iznemadujoče kombinacije zvokov in krasne, morda preveč na zunanji učinek računajoče melodije zlasti označujejo tudi to Verdijevo opero.

Libreto je posnet po Viktorja Hugota tendencijozni drami „Le roi s'amuse“, v kateri je nakopičenega toliko groznega, kolikor morda v nobeni drugi drami tega pesnika. Ker je Hugo odločen romantik, in v operi pred vsem dobro služijo romantične snovi, ni bilo baš težko predelati to dramo v operni tekst.

V operi je nastopil prvič tenorist gospod Raskovič kot vojvoda Mantovski. Gospoda Raskoviča glas ni sicer posebno močan, niti poln, a je za to jako simpatičen, gibčen in tako obsežen, da se popne z njim brez vsakega napora do skrajne višine. Poleg tega je gospoda Raskoviča vnanjščina jako priključiva, in on se zna elegantno vesti in gibati po odru.

Drugi pevci, ki so nastopili v tej operi, so nam stari znanci. Gospica Ševčikova (Gilda) je v svoji jako naporni ulozi z nova pokazala, da ji ni nobena pretežka. Naslovno ulogo je pel gospod Noll in je popolnoma upravičil veliko slavo, ki si jo je prav kot Rigoletto pridobil na italijanskih odrih; bil je pravi mojster i v petju i v igri.

Pohvalno omeniti nam je še gospice Vetterjeve (Magdalena), ki pa ni bila videti vseskozi enako razpoložena, in pa gospice Musilove (grofica), potem gospodov Fedyczkowskega (Sparafucile) in Kronoviča (Monterone). — Zbor je bil jako dober.

Večer dne 24. novembra je bil odmenjen goli zabavi.

Mi se nič ne protivimo, da pridejo včasih tudi take stvari na vrsto, kakor so: „Igra piké“, „Krojač Fips“ in pa opereta „Deset deklet, a za nobenega moža“; naše gledališče mora računati z najširšimi krogi občinstva, že zaradi tega, ker je edino. Sicer pa tudi resnemu obiskovalcu gledališča ne škoduje včasih malo smeha. Pa še neki drugi pomen imajo take predstave; kažejo nam razloček med dramatičnimi proizvodi, ki služijo samo zabavi, in onimi, ki nam podajajo umetniškega užitka, ter provzročujejo, da se onih ne prenasitimo.

„Igra piké“ je čedna salonska igrice, a brez one duhovitosti, ki smo je vajeni v francoskih igrah. Da je imela nekoliko uspeha, je zahvaliti gospoda Inemanna, ki je na svoje prazno ime tako ponosnega barona karakterizoval jako dobro.

„Krojač Fips“ je zbujal sploh mnogo smeha, nam pa zelo radostne občutke. Spominjali smo se pri njem nedavnih časov, ko je bil „Krojač Fips“ morda najpriljubnejša igra našega občinstva, in zavedali smo se in veselili spet enkrat napredka našega gledališča.

Sicer pa moramo reči, da se je ta burka igrala pred dvajsetimi leti na našem odru bolje, nego sedaj. Naslovna uloga je bila poverjena g. Podgrajskemu. Igral ni slabo, a vendar mislimo, da rajnega Kajzela ni dosegel.

O opereti »Deset deklet, a za nobenega moža« smo govorili obširneje že lanijsko leto. Predstavljal se je ta pot spodobnejše, nego v lanijskem predpustu. Odlikovala sta se gospica Polakova in gospod Inemann. Prav ljubko so pele gospa Inemannova pa gospici Musilova in Kaurova.

Dne 29. novembra smo imeli dve predstavi.

Popoldne se je za otroke predstavljal čarobna igra »Snegulčica in skratje«. — Škoda, da naše občinstvo vrednost takih predstav ne ceni bolje!

Zvečer pa se je tretjič v tej sezoni pel »Faust«.

Dne 1. decembra se je ponavljala Sudermannova drama »Dom«. Igralo se je v obče tudi to pot prav dobro. Gospica Slavčeva nam je celo bolj ugajala nego prvič, ker se je vedla nekoliko bolj rezervirano in se je varovala pretiravanja. Gospod Pavlovski govori nekoliko preveč patetično za moderno dramo. Gospa Danilova je zbujala mnogo smeha, po naših mislih celo preveč. Gospod Danilo je bil kakor prvič na svojem mestu. Najbolj sta se seveda spet odlikovala gospica Terševa in gospod Inemann. Prva je sicer to pot sem in tja nekoliko prehlavno govorila, a je popolnoma zaslužila krasni šopek, ki se ji je poklonil.

Iznenadilo pa nas je pri tej predstavi jako to, da je bilo gledališče slabo obiskano. Razmišljali smo mnogo o tem, kaj bi utegnilo biti vzrok. Morda li res oni protest v nekem slovenskem dnevniku? To bi bilo slabo izpričevalo za razsodnost našega občinstva! Taka odvisnost od tujega mnenja bi bila naravnost sramotna! In proti čemu se je pravzaprav protestovalo? Če se ne motimo, proti temu, ker nastopa v igri protestantski pastor. Toda odmerjena mu je tako lepa uloga, da se je ne bi bilo sramovati niti katoliškemu duhovniku! In pa nad tem so se menda tudi izpodtikali nekateri, da se v igri predstavlja grešnica! Če je to res, potem bi bilo to žalostno znamenje, da res še nismo godni za take igre.

Toda, kakor smo že rekli, tega ne verujemo, da bi se bilo naše občinstvo na tak način pokorilo tuji sodbi; nikakor nečemo in ne moremo našemu občinstvu odrehati lastne razsodnosti. In baš radi tega, ker prisojamo našemu občinstvu takisto samostojen okus, kakor ga ima kako drugo, se nam to ne zdi brez pomena, da se je naše občinstvo obrnilo od Sudermannova.

Zadnjič smo trdili, da se s Sudermannovim realizmom naposled lahko sprijazni tudi oni, ki ni posebno zavzet za to moderno strujo. Teh misli smo tudi še danes in sicer zaradi tega, ker Sudermann vendarle ne kopira golega življenja, temveč nam vsa njegova dela razodevajo pravi pesniški duh, in pa zaradi tega, ker v njegovih delih vendar ni vse tako realistično, kakor bi kdo mislil. Kjer gre za učinek, tudi Sudermann in menda tudi drugi tako zvani realistični pisatelji ne zametajo idealov. Po pravici vprašamo: koliko pa je na svetu starih dosluženih častnikov, ki bi imeli tako stroge nazore o morali, kakor obristlajtenant v »Domu«? Ali ni to pravi ideal častnika? In zakaj nam ga je naslikal Sudermann tako? Zato, ker bi bil drugače konflikt med očetom in hčerjo nemožen in brez tega uspeh drame iluzoren!

Razen tega preveva vse Sudermanovo delo prava dramatična moč. Sudermann se je s pridom šolal pri Francozih in je brez dvojbe najboljši

izmed sedaj živečih dramatikov nemških, in brez učinka niso njegove drame nikdar, če se količkaj dobro igrajo.

Zakaj torej ni pri nas njegov „Dom“ bolje vlekel? Kaj našemu občinstvu v tej igri ni ugajalo? Ali res ne grešnica Magda? Žal, da ne vemo iz lastne izkušnje, kako je sprejelo naše občinstvo „Damo s kamelijami“. Če se ne motimo, ji baš ni bilo sovražno. In vendar moramo reči, da je nam ženska take vrste, kakor je Magda, vendarle še bolj simpatična, nego katera tistih „vzdihujočih“ in „čutečih“ ljubovnic, ki so bile, odkar je zagledala Viktorja Hugota žaloigra „Marion de Lorme“ beli dan, zlasti v francoskem slovstvu tako pogosto predmet dramatičnih in drugih proizvodov.

Zdi se nam tudi, da niti Magda ni brez vseh idealnih potezic. More-li mati bolj iskreno ljubiti svoje dete, nego je ljubi ona? Pa še iz nekega drugega vzroka smo mislili, da bi bila morala Magda zanimati, če ne že našega občinstva sploh, pa vsaj naše ženstvo. V Magdi tiči tudi nekega tistega modernega amazonstva, ki se bori za žensko emancipacijo. Ali res ni pri nas nič takih nezadovoljnic in upornic? Nič ne škodi, ako jih nimamo, toda zanimati se za tako „dnevno vprašanje“ vendar smemo . . .

Vse to razmišljanje nas je privedlo končno do zaključka, da našemu občinstvu realistične drame iz tistega vzroka ne ugajajo, kakor tudi že drugje več ne ugajajo. Te naše besede se bodo čudne zdele tistemu, ki ne ve, da „realizem“ in „naturalizem“ pravzaprav nista več moderni struji. Francozje ne marajo več svojega Zola, in na Nemškem se je že davno vnel boj zoper Sudermanna, češ, da je vendar še zmeraj preveč „resničen“. Dne 2. m. m. se je v Berolinu predstavljala z največjim uspehom bajna igra Hauptmannova „Potopljeni zvon“, v kateri se je ta pisatelj popolnoma otrešel naturalizma. Videti je, da občinstvo ne išče niti v gledališču, niti v berilu gole resnice in navadnega življenja.

Toda vrnimo se h gledališču! Navzlic vsemu temu, kar smo povedali, se nam vendar ne zdi upravičeno, da se je občinstvo odzvalo tako slabo dobri volji naše gledališke intendancije. Vsaki izobraženec pri nas bi se moral kolikor toliko zanimati za slovstveno gibanje tujih narodov, in hvaležni moramo biti, če nam gledališče nudi priliko, da lahko zasledujemo razne slovstvene struje in sicer tem bolj, ker so dela novejših pisateljev jako draga. Vodstvo gledališča ima svoje dolžnosti, a ima jih tudi občinstvo. —

Schillerjevi „Razbojniki“, kateri so se igrali dne 8. decembra m. l., so pokazali tudi letos svojo privlačnost. Vendar je naša misel ta, da naj bi se tragedije kolikor mogoče redko igrale ob nedeljah ali praznikih. Ob takih dneh zaide v gledališče vselej tudi nekoliko nezrelega občinstva, ki si gledališča ne more misliti brez smeha. Tako so se tudi to pot smejali nekateri najbolj tragičnim in vzvišenim prizorom. Da to moti resnega gledalca in igralca, ni treba še poudarjati.

Igralo se je precej dobro, dasi morda nekoliko slabeje nego lani. Gospod Verovšek je ulogo Karla Moora dobro razumel, a sodimo, da bi bil še bolje uspel, ako bi znal malo bolje izpreminjati in modulirati glas ter stopnjevati izrazila afektov. Igralec ne sme potrošiti takoj vseh sil, ki so mu na razpolaganje, temveč mora z njimi varčevati ter jih hraniti za posebne momente. — Gospod Kranjec nam je lani kot komisar bolje ugajal, nego letos gospod Podgrajski, ki ni bil v tej ulogi nič drugega, nego „Lipče“,

samo s tem razločkom, da je imel kuto na sebi. Nasprotno pa letos gospod Kranjec kot sluga ni bil prav na mestu; vsekakor je bil nekoliko preflegmatičen, ko ga je Franc Moor zgrabil za grlo. —

Dne 11. decembra pa je bilo spet nekaj slovanskega na vrsti. Predstavljal se je prvič »Selanka«, drama v štirih dejanjih, češki spisal A. Jirasek, poslovenil * * *

Vsebina igre je ob kratkem ta. Vdova Selanka (gospica Terševa) potrebuje hlapca. Od vojakov se je vrnil Tone Goran (gosp. Verovšek), s katerim je imela Selanka ljubovno znanje, predno so jo stariši prisilili, da je vzela postarnega, a bogatega posestnika. Goran je pripravljen stopiti pri Selanki v službo. Na prigovarjanje svojega svaka Jakoba Selana (gospod Inemann), ki je varuh edinega otroka, petletnega sinka, se Selanka po kratkem boju odloči, da vzame Gorana za hlapca. Precej prvič, ko je sama skupaj s svojim nekdanjim ljubimcem, govori tako, da se temu nekaj posveti. »Nekaj časa hlapec, potem gospodar«, s tem prepričanjem in s tem namenom ostane Goran pri Selanovih. — Prvo dejanje.

Goran, videč, kako ljubi mati svoje dete, se hlini, da hoče nadomeščati očeta. Selanka, ki ni menda nikdar jenjala ljubiti Gorana, je zategadelj vsa srečna. Varuh otrokov, ki ima bister pogled in vidi, kako se razvijajo stvari, svari Selanko pred Goranom, ki preži le na posestvo in je kvartopirec in zapravljevec. Vse to ne ubrani Selanki, da ne bi nekega večera zdrknila svojemu ljubimcu v naročje. Svak jo zaloti pri tem, a ona se mu po robu stavi in mu pove naravnost, da bode Goran njen mož. — Drugo dejanje.

Otrok je bolan. Selanka hoče, kakor trdi, v mesto po zdravnika, a gre v istini po Goranovo mater, ki je uboga beračica, hoteč jo pripeljati na dom. Otroka je izročila varstvu svojega ženina. Ta pa pusti otroka, za katerega nikdar ni maral, samega, in gre v gostilnico in tam v družbi dveh potepuhov igra in pije. Selanka se vrne in pride v gostilnico, kamor jo pokliče njen svak. Zdaj se pokaže Goran, razgret od igre, v kateri je izgubljal, takega, kakršen je. Selanka se vrne obupana iz gostilnice domov. Ljubezen do otroka jo prisili, da se odpove zvezi s tem človekom. — Tretje dejanje.

Selanka trpi, kajti Gorana še vedno ljubi, a vztraja pri svojem sklepu. Goran se togoti in grozi njej, njenemu svaku in otroku. Par dni potem, ko je zapustil Goran nje hišo, je bila Selanka zvečer zunaj blizu tistega mesta, kjer jo je pred kratkim objemal Goran. Iz bližnje gostilnice se čuje hrup. Dekla, katero pošlje Selanka gledat, kaj je, pove, da so Gorana vrgli na cesto. Takoj nato začne razbijati nekdo na vrata njenega dvorišča. Goran je, ki hoče noter. Selanka si nekoliko časa premišlja, potem pa mu odpre. Sedaj zahteva Goran, naj postane njegova žena. Ko Selanka odgovori, da svojega sklepa ne prekliče, se Goran raztogoti. Potegne revolver iz žepa in hoče najprej nad otroka. Vsled tega nastane precej buren prizor. Selanka se bori z Goranom in ga odriva od sobe, kjer spi otrok. Od druge strani sem vodi Jakob Selan ljudi, da bi prijeli Gorana. Ta pa se ustrelj. —

Ta igra je prava pravcata »Drama des Zuständlichen«, kakor imenujejo Nemci v novejšem času realistične t. j. tiste igre, pri katerih se na razvitek dejanja malo, ali čisto nič ne gleda, tem bolj pa na podrobno

slikanje razmer. S tega stališča igra gotovo ni slaba; značaji so dobro risani, in pisatelj s krepkimi potezami življenje. Toda igra človeka nikakor ne zadovolji. Kakor v realističnih igrah sploh, tudi v »Selanki« dejanje ni zaokroženo, ampak podaja se nam le kos življenja, takega, kakršno je v istini, a konec je bolj ali manj nenaraven in silovit. Ko revolver poči in se Goran zvrne na tla, si človek kar oddahne, češ, da le ni kaj hujšega; saj Gorana ni škoda! Seveda nas tudi njegova smrt pretrese, toda tako, kakor če vidimo, da se na cesti kdo mrtev zgrudi.

Igralcem ne bi imeli kaj posebnega očitati. Gospod Inemann nam je podal naravnost klasično sliko trdega, na svojo izkušnost ponosnega kmeta. Bolj redke pa so take kmetice, kakršna je bila gospica Terševa. Vendar smo bili jako zadovoljni z njo. Gospod Verovšek je igral popolnoma v zmislu pisateljevem. Gospica Slavčeva svoje vloge sicer ni popolnoma dobro znala — kar se nam zdi tem bolj čudno, ker se baš ne more pritožiti, da bi se preveč izkoriščala — a bila je tem okusneje oblečena. Toda toliko pa ji moramo povedati, da bi bila primernejša taka krila, kakor jih je imela gospica Ogrinčeva. V realističnih igrah je že tako! Z.

»Goethes Beziehungen zu Böhmen« se je glasilo zanimivo predavanje, katero je imel naš rojak g. dr. M. Murko dne 11. dec. 1896. l. v Goethejevem društvu dunajskem (»Wiener Goethe-Verein«). G. predavatelj je temeljito in jasno dokazoval, v kakem razmerju je bil Goethe k Čehom, ter pokazal, da je G. prav na Češkem dobil mnogo snovi, motivov in idej za svoja dela. Bil je 16krat na Češkem v raznih kopališčih, zlasti v Karlovih varih, in dasi mu s početka Čehi niso ugajali, tako da se je povsem strinjal s »Ksenijo« Schillerjevo na Čeha: »Čudna dežela! Viri in reke imajo okus; pri prebivalcih ga pa nisem še našel!« — so se mu vendar pozneje omilili tako, da je le z največjim navdušenjem govoril o njih in z živim zanimanjem zasledoval njih literarno in narodno gibanje. Posebno prijateljstvo ga je vezalo z grofom G. Sternbergom, ki mu je bil ognjevit in izboren mentor o čeških razmerah. Murko je pojasnjeval Goethejevo razmerje k tedanjim češkim pesnikom, ki so bili: Čelakovský, Kamarid, Kollár i. dr., pokazal, kako stališče je zavzemal Goethe proti »Kraljedvorskemu rokopisu«, proti češkemu in slovanskemu narodnemu pesništvu sploh, za katero si je pridobil z Jak. Grimmom vred neveljivih zaslug, ter je sklenil z izrekom, da smejo Čehi povsem upravičeno in smelo trditi o Goethejevem geniju: on je tudi naš!

Dvorana je bila »dubkom« polna odličnega, zlasti ženskega občinstva, navzoči pa so bili tudi vseučiliški profesorji Jagić, Minor i. dr. Občinstvo je z glasnim odobravanjem g. drju. Murku izrazilo svojo zahvalo za krasno, skrbno sestavljeno in velezanimivo predavanje.

Ne morem si kaj, da ne bi izrazil pri tej priliki neke želje: Ali se ne bi dalo tudi v Ljubljani prirejati kaj podobnega, n. pr. večeri, pri katerih bi se s poljudno-znanstvenimi literarno-historičnimi predavanji med našo inteligenco, zlasti žensko, budilo zanimanje za slovensko in svetovno literaturo, ki je sedaj omejeno v ozke šolske prostore! Prireditelj bi lahko prevzelo »Slov. pisateljsko društvo«. Skrbimo tudi na to stran za izobrazbo našega občinstva, zlasti pa našega narodnega ženstva!

Fr. V.

Amori e nozze. Intorno al Montenegro, spisal Domenico Ciámpoli. Dalla nuova Antologia, Vol. LXV., Serie IV. Roma, Forzani e C., 1896. Italijanski pisatelj Domenico Ciámpoli je pisal že mnogo o Slovanih ter tako seznanil svoje rojake s slovanskim narodom, o katerem so imeli le-ti silno čudne, do cela krive pojme. Omenjeni, izredno plodoviti pisatelj je spisal: *Destini della stirpe slava* (1888), *Letterature slave* (1889), *Melodie russe* (1882); prevel je Lermontovega Demona in Mziri ter Puškinove Cigane, izdal *Canti russi* (1895), *racconti russi* (1884), poitalijanil Turgenjevov Dim ter Sienkiewiczov roman *Zaščitnik*. Sedaj pa, o priliki poroke italijanskega kraljeviča s princesinjo Heleno Črnogorsko, je podal svojim rojakom nekaj zgledov iz jugoslovanskih narodnih pesmi o ljubezni in ženitvi.

V krasnem štilu, ki mu je lasten, opisuje Ciámpoli v vvodu divoto jugoslovanskih pesmi ter pravi, da se ni nobena dediščina nikdar tako skupno uživala, kakor baš narodne pesmi, o katerih se ne more reči za trdno, so-li tega ali onega člana iste družine. Tudi dandanes, pravi pisatelj, ko razdvaja žalostno tekmovanje in ljubosumnost ter ambicioznost veje istega drevesa in se napravlja inventar o svojini najmanjše reči, ki ima kako vrednost, naslanja se svoje pravo bolj na sofizme, nego na zgodovinska in učenjaška prava — tudi dandanes uhaja edina pesem tem podrobnim klasifikacijam ter biva vzvišena v čistih idealnih sferah ter se poje tu in tam v istem jeziku; saj je vznikla iz naroda.

Ciámpoli se ne more nadevati ljubezenskim pesmim slovanskim, takisto ne krasnim, originalnim njih metaforam in primeram, n. pr.: nje obraz je kakor vzhajajoče solnce, nje oči kakor čiste zvezde, nje lasje so svilnate kite, nje obrvi peroti lastovčine, nje lica rožnata in bela kakor zarja, nje zobje biseri, nje usta granatov cvet, nje prsi golobice v gnezdju, nje stas kakor mlada jelka; kadar ona govori, je golobica, ki toži, če sesmeje, je solnce, ki sije, če joče, daruje diamante . . .

Zatem je prevedel Ciámpoli nekaj najlepših jugoslov. pesmi v italijansko prozo, in uverjena sem, da se bodo Italijani dovolj imeli čuditi toliki divoti narodne poezije slovanske.

Za ljubezenskimi — ženskimi — pesmimi piše Ciámpoli o ženitvovanskih pesmih ter takisto navaja nekaj prelepih zgledov.

Ker Slovani, osobito pa žene tako radi pojo, pravi Ciámpoli, da je resnična poslovica, ki veli, da je Slovanka med ženami to, kar slavec med ptiči.

Knjigo je završil Ciámpoli tako: » . . . In če so barve (namreč v nar. pesmih slov.) prežive, strasti silne, osvete strašne, se treba spomniti njih zgodovine, ki je vsa pretkana s solzami, s krvjo in z junaštvom; spomnimo se, da so ti Slovani nas varovali turških navalov, da so oni branili musulmanu, da ni prodril na zapad, in občudujmo, da v vseh teh borbah za rodno zemljo ni ugasnil sveti plamen poezije. Mi dozoreli narodi smo ali stari, ali pa nadaljujemo slavno minolost; oni mladeniški narodi pa se čili ozirajo v bodočnost, ker od minolosti nimajo drugega nego jekleno moč in zglede samozatajevanja . . .

M.